

HELSINGIN KAUPUNKI
Tarkastusvirasto

ARVIOINTIMUISTIO

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut lapsiperheiden tu- kena

2022

Kaupunkitarkastajat Hanna Kurki ja Kirsi-Marie Kaito

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen
vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Sisällys

1	Arvioinnin taustatiedot.....	4
1.1	Arvioinnin tavoite ja laajuus.....	4
1.2	Arvioinnin kohde ja taustatiedot	4
1.2.1	Arviointikysymykset ja -kriteerit.....	7
1.3	Arvioinnin aineistot ja menetelmät.....	7
1.4	Lainsäädäntö.....	8
2	Havainnot.....	12
2.1	Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluita tarjottu lainsäädännön mukaisesti?	12
2.1.1	Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalvelut	12
2.1.2	Neuvoloiden asiakas- ja asiointimäärissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.....	13
2.1.3	Terveystarkastusten peittävyys on hyvä	15
2.1.4	Perhevalmennukset järjestetään tällä hetkellä etänä.....	17
2.1.5	Kotikäyntejä järjestetään tarpeen mukaan.....	17
2.1.6	Äitiys- ja lastenneuvolan henkilöstömitoituksille on annettu suositukset.....	18
2.1.7	Äitiys- ja lastenneuvoloiden terveydenhoitajien näkemyksiä palveluiden ja henkilöstön riittävydestä	19
2.2	Ovatko äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastanneet monenlaisten perheiden tarpeita?.....	20
2.2.1	Perheiden yksilölliset tarpeet huomioidaan neuvolassa.....	20
2.2.2	Hoitosuhteen jatkuvuudessa parannettavaa.....	22
2.2.3	Neurolatyössä on tapahtunut muutoksia	23
2.3	Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa kehitetty menetelmiä tunnistaa erityistä ja/tai laaja-alaista tukea tarvitsevat perheet?	25
2.3.1	Perheen tuen tarve havaitaan äitiys- ja lastenneuvolassa	25
2.3.2	Tiedonkulussa eri palveluiden välillä on kehitettävää	27
2.3.3	Muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsy on haastavaa	30
2.4	Terveydenhoitajien näkemyksiä äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden kehittämiseen 31	
2.5	Neurolapalveluiden kehittäminen yhteistyössä perheiden kanssa ja asiakaspalautteiden hyödyntäminen.....	34
2.5.1	Neurolan asiakkailta kerätään asiakaspalautetta	34
2.5.2	Neurolan asiakaspalautteessa korostuu palvelun luottamuksellisuus ja asiakkaan hyvä kohtaaminen	37
2.6	Asiakkaiden tuen tarpeet lisääntyivät koronapandemian aikana	41
3	Johtopäätökset.....	44
	Lähteet	48

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen
vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Liitteet..... 50

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

1 ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1 Arvioinnin tavoite ja laajuus

Tavoitteena oli arvioida, onko lapsiperheiden tuki Helsingin kaupungin äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa riittävää. Arviointi kohdistui Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikön palveluihin.

1.2 Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Arviointi käsittelee Helsingin kaupungin äitiys- ja lastenneuvolapalveluita. Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat lakisääteisiä terveystoimintaa raskaana oleville ja alle kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen. Neuvolapalvelut ovat osa perusterveydenhuollon ehkäisevää ja terveyttä edistävää toimintaa.¹

Neuvolatyö jakautuu äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan. Äitiysneuvolatoiminnan tavoitteena on turvata odottavan äidin ja sikiön terveys ja hyvinvointi sekä edistää tulevien vanhempien ja koko perheen hyvinvointia ja terveyttä. Lastenneuvolassa jatketaan äitiysneuvolassa alkanutta lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin sekä koko perheen ja vanhempien hyvinvoinnin seuranta ja tukemista. Äitiys- ja lastenneuvolassa pyritään tunnistamaan mahdollisimman varhain tuen tarpeet sekä järjestämään tarvittavaa hoitoa, apua ja tukea.²

Vuonna 2021 Helsingissä syntyi 7 082 lasta ja 0–6-vuotiaita oli yhteensä 44 030 lasta.³ Äitiysneuvolan vastaanotolla käydään raskauden aikana keskimäärin 10 kertaa. Lastenneuvolakäyntejä kertyy lapsen kuuden ensimmäisen ikävuoden aikana yhteensä 20, joista 15 on terveydenhoitajan ja viisi lääkärin vastaanottoja. Neuvolapalvelut ovat vapaaehtoisia, jolloin kaikki neuvolapalveluiden piirissä olevat eivät välttämättä käytä kaupungin tarjoamia palveluita.⁴

Helsingin kaupunkistrategiassa 2021–2025 ”Kasvun paikka” todetaan, että perheitä tuetaan monialaisesti ja varhaiseen ja laaja-alaiseen tukeen panostetaan. Raskauden ja synnytykseen liittyviä palveluita kehitetään perheitä kuunnellen. Perheille tarjotaan varhaista matalan kynnyksen tukea esimerkiksi kotipalveluina. Lisäksi yhden vanhemman perheiden jaksamista tuetaan. Tavoitteena on ehkäistä ongelmien kasautumista ja lastensuojelun tarvetta. Helsingiläisten ja kaupungin erilaisten alueiden erilaiset lähtökohdat ja tarpeet huomioidaan palveluverkkoa kehittäessä. Strategiassa luvataan myös lisätä hoidon jatkuvuutta ja hoitosuhteiden pysyvyyttä.⁵

Vuoden 2022 talousarviossa sosiaali- ja terveystoimialan yksi keskeisiä toiminnan painopisteitä on korona-ajan myötä syntyneen hoito- ja palveluvelan hallittu purkamisen, toiminnan palauttaminen koronaa edeltävälle tasolle sekä uusiin korona-ajasta

¹ Ohjeistukset neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisille. THL 2021. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko?toc=1112236>. Luettu 15.8.2022.

² <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/aitiys-ja-lastenneuvola/aitiysneuvola>. Luettu 15.8.2022; Ohjeistukset neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisille. THL 2021. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko?toc=1112236>. Luettu 15.8.2022.

³ Helsingin tilastollinen vuosikirja 2022. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_12_19_Helsingin_tilastollinen_vuosikirja_2022.pdf. Luettu 7.3.2023.

⁴ <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/neuvola/neuolat/vastaanotot-lastenneuvola>. Luettu 30.5.2022.

⁵ Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025, 16–17.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

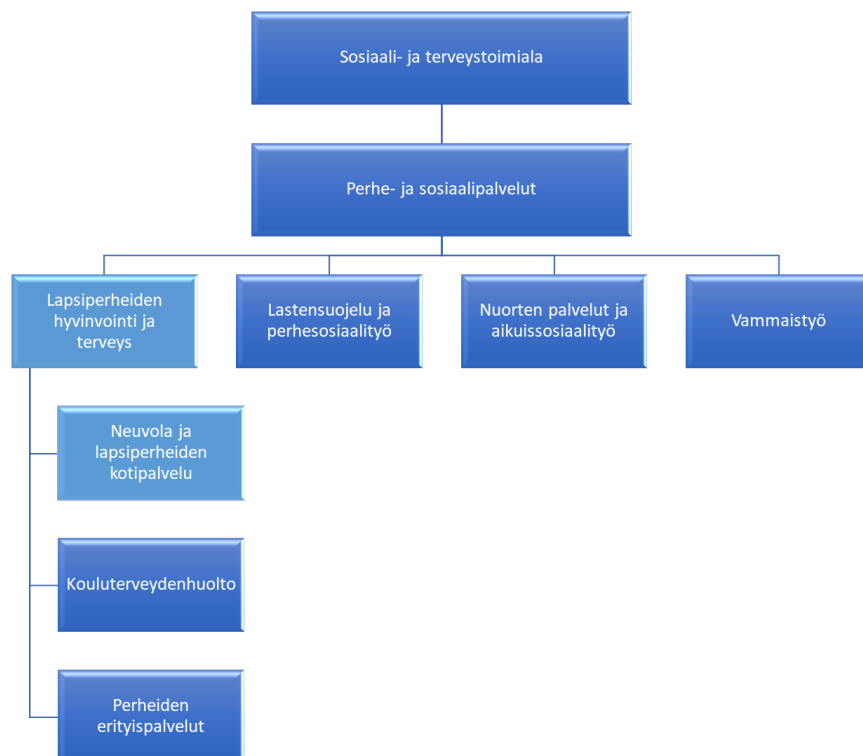
Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

nouseviin haasteisiin vastaaminen. Erityistä huomiota kiinnitetään muun muassa perheiden ja vanhemmuuden tukemiseen.⁶

Sosiaali- ja terveystoimialan toimintasuunnitelman 2022 mukaan lasten peruspalvelujen saatavuutta turvataan muun muassa vahvistamalla neuvolan henkilöstöresursointia koronapandemiasta syntyneen hoitovelan takia. Toimintasuunnitelmassa todetaan lisäksi, että lapsiperheiden vanhempien tarvitsema oikea-aikainen apu ja tuki varmistetaan vahvistamalla lapsiperheiden palvelujen ja aikuisten palvelujen välistä yhteensopivuutta ja moniammatillisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään aikuisuuden tuen tarpeisiin ja niiden tunnistamiseen.⁷

Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalvelut

Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala tuottaa kuntalaisten neuvolapalvelut pääosin itse, mutta hankkii palveluita myös ostopalveluina sekä palvelusetelillä. Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikön tehtävänä on järjestää ja vastata helsinkiläisten äitiys- ja lastenneuvolapalveluista sekä lapsiperheiden kotipalvelusta (Kuvio 1 **Virhe. Viitteen lähde ei löytynyt.**). Yksikössä työskentelee yhteensä noin 400 sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Neuvolatoimintaa on Helsingissä yhteensä 20 toimipisteessä neljällä eri alueella.⁸

Kuvio 1 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan perhe- ja sosiaalipalveluiden organisaatiokaavio⁹

⁶ Helsingin kaupungin talousarvio 2022 ja taloussuunnitelma 2022–2024, 292–296.

⁷ Sosiaali- ja terveystoimialan toimintasuunnitelma 2022, 16–17 ja 20–21.

⁸ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lapsiperheiden hyvinvointi ja terveys, neuvola ja perhetyö. Luettu 11.5.2022.

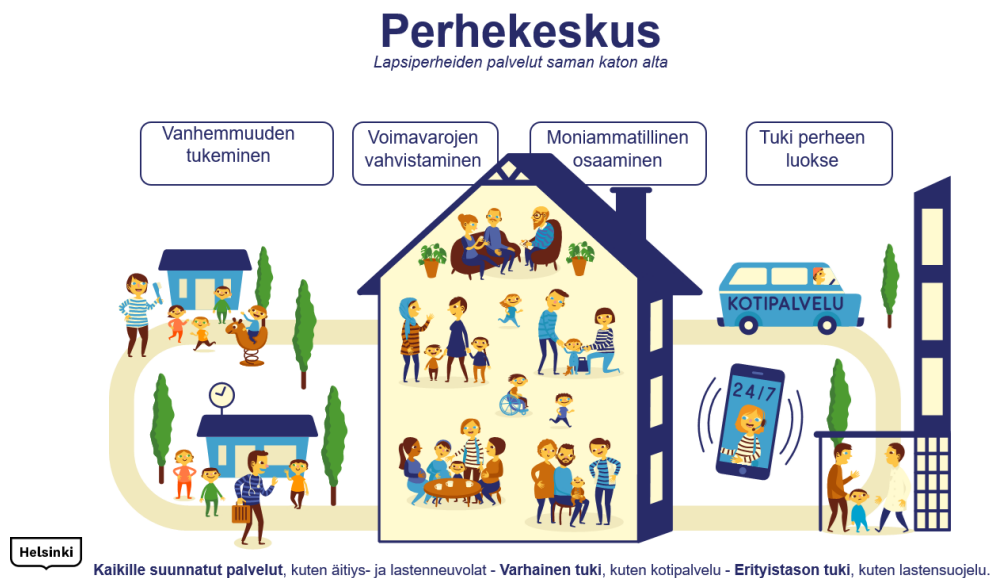
⁹ Helsingin kaupungin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, johtaminen, organisaatio. Luettu 23.6.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Helsingin sosiaali- ja terveystoimi sekä pelastuslaitos muodostivat 1.1.2023 alkaen yhdessä uuden sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan.¹⁰ Tässä muistiossa viitataan vuoden 2022 tilanteen mukaisesti sosiaali- ja terveystoimialaan ja sen organisatorakenteisiin ja tehtävänimikkeisiin, koska arviointi kohdistuu pääosin uudistusta edeltäneeseen aikaan.

Helsingissä lapsiperheiden palveluja on koottu saman katon alle neljään fyysiseen perhekeskukseen ja kolmeen verkostomaiseen perhekeskukseen. Perhekeskus-toimintamalli on käytössä kaikkialla Helsingissä. Perhekeskusten tavoitteena on tukea ja edistää lapsiperheiden terveyttä ja hyvinvointia kokoamalla perheiden tarvitsemia palveluita yhteen sekä vahvistaa moniammatillista työskentelyä (Kuvio 2). Perhekeskuspalveluihin sisältyy muun muassa äitiys- ja lastenneuvolapalveluja, lapsiperheiden kotipalvelua, lastensuojelun palveluita, sosiaalipalveluita sekä fysio- ja toimintaterapiapalveluja.¹¹

Kuvio 2 Perhekeskus-toimintamalli¹²Virhe. Viitteen lähdettä ei löytynyt.

Fyysisessä toimipisteessä toimivia perhekeskuksia oli joulukuussa 2022 neljä: Kalliossa, Itäkeskuksessa, Kampissa ja Vuosaarella. Näissä lapsiperheiden palvelut saa saman katon alta. Lisäksi Helsingissä toimii kolme verkostomaista perhekeskusta, joita ovat Haagan perhekeskusverkosto, Malmin perhekeskusverkosto ja Maunulan perhekeskusverkosto. Verkostomaisessa perhekeskuksessa lapsiperheiden palvelut toimivat lähialueen eri toimipisteissä, esimerkiksi terveyskeskusten yhteydessä tai

¹⁰ <https://www.hel.fi/fi/paatoksenteko-ja-hallinto/kaupungin-organisaatio/toimialat/sosiaali-terveys-ja-pelastus-toimiala/sote-uudistus#sote-uudistus-helsingissa>; Helsingin kaupungin intranet, Sotepe, Sotepen uutiset, Uusi toimialamme aloittaa – mikä muuttuu? Luettu 8.2.2023.

¹¹ <https://www.hel.fi/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lasten-ja-perheiden-palvelut-tyo/perhekeskukset>. Luettu 13.12.2022; Perhekeskus-toimintamalli. Perehdytysmateriaali. 26.1.2023. Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan intra; <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/1-6-vuotiaat/palveluita-lapsiperheille/perhekeskukset/> Luettu 15.2.2023.

¹² Perhekeskus-toimintamalli. Perehdytysmateriaali. 26.1.2023. Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan intra; <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/1-6-vuotiaat/palveluita-lapsiperheille/perhekeskukset/> Luettu 15.2.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

omissa toimipisteissään.¹³ Tässä arvioinnissa perhekeskuksista puhuttaessa viitataan pääsääntöisesti fyysisissä toimipisteissä toimiviin perhekeskuksiin.

1.2.1 Arviointikysymykset ja -kriteerit

Pääkysymys:

Onko lapsiperheitä tuettu äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa riittävästi?

Osakysymykset:

1. Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluita tarjottu lainsäädännön mukaisesti?
2. Ovatko äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastanneet monenlaisten perheiden tarpeita?
3. Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa kehitetty menetelmiä tunnistaa erityistä ja/tai laaja-alaista tukea tarvitsevat perheet?
4. Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluita kehitetty yhteistyössä perheiden kanssa?

Lisäksi arvioinnissa selvitettiin äitiys- ja lastenneuvolapalvelujen asiakaspalautekäytäntöjä sekä mahdollisten palautteiden hyödyntämistä sosiaali- ja terveystoimialalla. Arvioinnissa tarkasteltiin myös koronapandemian vaikutuksia neuvolapalveluihin.

Osakysymyksiin on vastattu analysoimalla aineistoa. Tuen riittävyttä tulkittiin aineiston perusteella. Ensimmäisen osakysymyksen kriteerinä oli, että kaupunki on tarjonut äitiys- ja lastenneuvolapalveluita terveydenhuoltolain ja neuvolatoiminnasta annetun asetuksen¹⁴ mukaisesti. Toisen osakysymyksen kriteerinä oli, että äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat vastanneet monenlaisten perheiden tarpeita. Aineistona on käytetty haastattelua, terveydenhoitajille tehtyä kyselyä ja neuvoloiden asiakaspalautetta.

Kolmannen osakysymyksen kriteerinä oli, että äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa on kehitetty menetelmiä tunnistaa erityistä ja laaja-alaista tukea tarvitsevat perheet kaupunkistrategian 2021–2025 ja sosiaali- ja terveystoimialan talousarvion ja toimintasuunnitelman 2022 linjausten mukaisesti. Neljännen osakysymyksen kriteerinä on, että äitiys- ja lastenneuvolapalveluita on kehitetty yhteistyössä perheiden kanssa kaupunkistrategian 2021–2025 mukaisesti.

1.3 Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arvioinnin aineistona käytettiin aiheeseen liittyviä tilastoja ja raportteja, neuvolan asiakaspalautetta sekä muuta kirjallista aineistoa. Arvioinnissa tehtiin haastattelu sosiaali- ja terveystoimialan neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikölle ja lähetettiin tietopyyntö keskitetyistä neuvolalääkäripalveluista vastaaville. Terveystoimialalle tehtiin sähköinen kysely. Lisäksi tehtiin täydentäviä sähköposti- ja puhelintiedusteluja sosiaali- ja terveystoimialan henkilöstölle. Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan teki arviointikäynnin 18.11.2022 Itäkadun perhekeskukseen.

¹³ <https://www.hel.fi/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lasten-ja-perheiden-palvelut/perhekeskukset>. Luettu 14.3.2023.

¹⁴ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) ja Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011).

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Terveydenhoitajille suunnattu kysely

Äitiys- ja lastenneuvoloissa työskenteleville terveydenhoitajille laadittiin sähköinen kysely (Liite 2). Kysely lähetettiin yhteensä 259 terveydenhoitajalle. Terveydenhoitajien sähköpostiosoitteet saatiin neuvola-alueiden sähköpostin jakelulistoilta. Kysely oli vastattavana 1.12.–20.12.2022. Kyselyyn saatiin 87 vastausta ja vastausprosentti oli 34. Noin 70 prosenttia vastaajista oli työskennellyt Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa kolme vuotta tai yli ja loput tämän alle. Vastaajista 86 prosenttia työskenteli vakinaisessa työsuhteessa ja loput 14 prosenttia määräaikaisessa työsuhteessa. Vastaajista 44 työskenteli erillisissä neuvolan toimipisteissä ja 43 fyysisten perhekeskusten neuvoloissa. Kyselyssä esitettiin väitteitä äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden toimivuudesta ja riittävydestä, neuvolatyöstä, monenlaisten perheiden tuesta, neuvolapalveluiden kehittämistä ja koronan vaikutuksista neuvolapalveluihin. Lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus kertoa vapaamuotoisesti, miten perheiden tukemista voisi kehittää Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa. Kyselyyn viitataan jatkossa tässä arvioinnissa nimellä terveydenhoitajien kysely.

1.4 Lainsäädäntö*Terveydenhuoltolaki (1326/2010)*

Neuvolapalveluista säädetään ensisijaisesti terveydenhuoltolaissa. Terveydenhuoltolain tarkoituksena on muun muassa edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta sekä vahvistaa terveydenhuollon palvelujen asiakaskeskeisyyttä.¹⁵

Kunnan on osoitettava terveydenhuoltolain 4 §:n mukaan riittävästi resursseja terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä terveydenhuollon palveluihin.¹⁶ Kunnan on lisäksi huolehdittava vastuullaan olevien asukkaiden palvelujen järjestämisestä ja saatavuudesta yhdenvertaisesti koko alueellaan.¹⁷

Terveydenhuoltolain 13 §:n mukaan kunnan on järjestettävä terveysneuvontaa ja tarpeelliset terveystarkastukset alueensa asukkaille heidän terveytensä ja hyvinvointinsa seuraamiseksi ja edistämiseksi.¹⁸ Kunnan on järjestettävä alueensa raskaana olevien naisten, lasta odottavien perheiden sekä alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä neuvolapalvelut (15 §). Neuvolapalveluihin sisältyvät:

- 1) sikiön terveen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin sekä raskaana olevan ja synnyttäneen naisen terveyden määrääjain toteutettava ja yksilöllisen tarpeen mukainen seuranta ja edistäminen;
- 2) lapsen terveen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta ensimmäisen ikävuoden aikana keskimäärin kuukauden välein ja sen jälkeen vuosittain sekä yksilöllisen tarpeen mukaisesti;
- 3) lapsen suun terveydentilan seuranta vähintään joka toinen vuosi;
- 4) vanhemmuuden ja perheen muun hyvinvoinnin tukeminen;
- 5) lapsen kodin ja muun kasvu- ja kehitysympäristön sekä perheen elintapojen terveellisyyden edistäminen;

¹⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) § 2 ja § 3.

¹⁶ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) § 4.

¹⁷ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) § 10.

¹⁸ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) § 13.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

6) lapsen ja perheen erityisen tuen ja tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä lapsen ja perheen tukeminen ja tarvittaessa tutkimuksiin tai hoitoon ohjaaminen.¹⁹

Kunnan on neuvolapalveluita järjestäessään toimittava yhteistyössä lastensuojelun, muun sosiaalihuollon, varhaiskasvatuksen, erikoissairaanhoidon sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.²⁰

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011)

Valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) säädetään tarkemmin neuvolapalveluiden laadusta ja sisällöstä. Asetuksen tavoitteena on varmistaa, että terveysneuvonta ja terveystarkastukset ovat kunnallisessa terveydenhuollossa suunnitelmallisia, tasoltaan yhtenäisiä ja yksilöiden ja väestön tarpeet huomioon ottavia.²¹

Asetuksen 4 §:n mukaan kunnan kansanterveystyöstä vastaavan viranomaisen on hyväksyttävät yhteinen toimintaohjelma neuvolatoiminnalle, koulu- ja opiskeluterveydenhuollolle sekä lasten ja nuorten ehkäisevälle suun terveydenhuollolle.²²

Kunnan on järjestettävä määräaikaiset terveystarkastukset kaikille määritellyyn ikäluokkaan kuuluville sekä yksilöllisen tarpeen mukaisia terveystarkastuksia. Terveystarkastusten henkilökunnan on pyrittävä selvittämään määräaikaisista terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarve. Terveystarkastuksen voi tehdä terveydenhoitaja, kättilö tai lääkäri. Laajan terveystarkastuksen tekee terveydenhoitaja tai kättilö yhdessä lääkärin kanssa.²³

Asetuksen 6 §:ssä ja 7 §:ssä määrätään terveystarkastusten ja laajojen terveystarkastusten sisällöstä. Terveystarkastuksissa selvitetään tarkastettavan ikävaiheen ja yksilöllisen tarpeen mukaan kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Koko perheen hyvinvointia selvitetään haastattelulla. Tarkastettavien toivomukset ja mielipiteet on otettava huomioon kehitystaso huomioiden. Arvio terveydentilasta, tuen ja hoidon tarpeesta on tehtävä yhdessä tarkastettavan ja huoltajan kanssa.²⁴

Laajassa terveystarkastuksessa lasta odottavan perheen äidin ja sikiön terveydentilan tutkimisen lisäksi selvitetään koko perheen hyvinvointia ja tuen tarpeita haastat-

¹⁹ Terveystarkastuslaki (1326/2010) § 15.

²⁰ Terveystarkastuslaki (1326/2010) § 15.

²¹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011).

²² Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 4.

²³ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 5.

²⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 6.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

telulla ja tarvittavilla muilla menetelmillä. Laajaan terveystarkastukseen on mahdollista sisällyttää huoltajan suostumuksella päivähoidon ja esiopetuksen henkilökunnan arvio lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista päivähoidossa.²⁵

Kunnan on järjestettävä neuvolassa määräaikaista terveystarkastuksia asetuksen 9 §:n mukaan:

- 1) lasta odottavalle perheelle vähintään yksi laaja terveystarkastus;
- 2) lapselle tämän ensimmäisen ikävuoden aikana vähintään yhdeksän terveystarkastusta; terveystarkastuksiin sisältyy kuusi terveydenhoitajan terveystarkastusta, kaksi terveydenhoitajan ja lääkärin yhteistä terveystarkastusta lapsen ollessa 4–6 viikon ja 8 kuukauden ikäinen sekä laaja terveystarkastus 4 kuukauden iässä;
- 3) lapselle tämän ollessa 1–6 vuoden ikäinen vähintään kuusi terveystarkastusta, joihin sisältyvät laaja terveystarkastus 18 kuukauden ja 4 vuoden iässä; yhteen terveystarkastukseen on sisällytettävä terveydenhoitajan arvio suun terveydentilasta²⁶

Terveysneuvonta ja terveystarkastukset tulee järjestää siten, että erityisen tuen tarve tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tarvittava tuki järjestetään viiveettä. Erityisen tuen tarve on selvitettävä, jos lapsessa, perheessä tai ympäristössä on tekijöitä, jotka voivat vaarantaa tervettä kasvua ja kehitystä. Erityisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja toteuttamiseksi on tarvittaessa järjestettävä lisäkäyntejä ja kotikäyntejä. Lisäksi tukea tarvitsevalle laaditaan hyvinvointi- ja terveystuennitelma. Suunnitelman toteuttamista tulee seurata ja arvioida. Tarvittaessa tulee tehdä yhteistyötä kunnan eri toimijoiden kanssa, kuten päivähoidon ja lastensuojelun.²⁷

Asetuksen 15 §:ssä säädetään täydentävästä terveystuennonnasta. Ensimmäistä lasta odottavalle perheelle on järjestettävä moniammatillisesti toteutettua perhevalmennusta, johon sisältyy vanhempainryhmätoimintaa. Ensimmäistä lasta odottavalle tai ensimmäisen lapsen saaneen perheen luokse on myös tehtävä kotikäynti. Lisäkäyntejä tehdään tarpeen mukaan. Terveystuennontaa on tarjottava molemmille vanhemmille.²⁸

Äitiysneuvolan terveystarkastuksista on annettu suositus Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) NEUKO-tietokannassa²⁹. Äitiysneuvolassa järjestetään vähintään yhdeksän terveystarkastusta ensimmäistä lasta odottavalle perheelle raskauden aikana ja kaksi terveystarkastusta lapsen syntymän jälkeen. Laaja terveystarkastus järjestetään raskausviikoilla 13–18. Uudelleen synnyttäjälle terveystarkastuksia on vähintään kahdeksan (ml. laaja terveystarkastus) ja kaksi vauvan syntymän jälkeen. Terveystarkastuksista kolme on lääkärintarkastuksia, joihin sisältyy myös terveyden-

²⁵ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 7.

²⁶ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 9.

²⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 13.

²⁸ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 15.

²⁹ NEUKO-tietokannassa on ohjeistukset neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisille. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko>. Luettu 15.8.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

hoitajan tai kätilön osuus. Terveystarkastus on mahdollista toteuttaa kotikäyntinä raskausaikana, lapsen syntymän jälkeen ja tarpeen vaatiessa perheen erityistilanteissa.³⁰

Neuvolan terveystarkastuksiin osallistuminen on vapaaehtoista. Tarkastuksista poisjääneiden tuen tarve tulee selvittää olemalla yhteydessä perheeseen. Kotikäynnin tekeminen tai yhteydenotto monialaisen verkostotyön toimijoiden voi olla tapa selvittää tilannetta, jos vanhempiin ei saada yhteyttä ja perheen hyvinvoinnista nousee huoli.³¹

³⁰ Ohjeistukset neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisille. THL 2021. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko?toc=1112236>. Luettu 15.8.2022.

³¹ Ohjeistukset neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisille. THL 2021. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko?toc=1112236>. Luettu 15.8.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2 HAVAINNOT

2.1 Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluita tarjottu lainsäädännön mukaisesti?

2.1.1 Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalvelut

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettu laki velvoittaa Helsingin kaupunkia valmistelemaan valtuustokausittain hyvinvointisuunnitelman ja -kertomuksen yhteistyössä HUS-yhtymän kanssa.³² Lisäksi Helsingin kaupungin on laadittava valtuustokausittain alueellinen neuvolasuunnitelma sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan vastuulla olevien neuvolapalvelujen toteuttamiseksi. Neuvolasuunnitelma liitetään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, joka on osa kunnan hyvinvointisuunnitelmaa.³³

Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyi kokouksessaan 16.11.2022 Helsingin hyvinvointisuunnitelman 2022–2025. Suunnitelma on kaupunkitasoinen ja kaikki väestöryhmät kattava. Suunnitelman painopisteet on johdettu kaupunkistrategiasta.³⁴ Helsingin neuvolapalveluiden mukaan neuvolasuunnitelma on tarkoitus päivittää uudistetun lainsäädännön mukaiseksi vuoden 2023 aikana.³⁵ Helsingin aiempi lakisääteinen toimintaohjelma neivolatoiminnalle on laadittu vuosille 2017–2021.³⁶

Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa asioidaan vuosittain keskimäärin 340 000 kertaa. Asioinneista noin 80 prosenttia on toteutuneita neivolakäyntejä terveydenhoitajan, kättilön tai lääkärin vastaanotolla. Lasta odottavat asiakkaat ja perheet asioivat neivolaa kanssa myös puhelimitse ja käytössä on lisäksi sähköinen asiointi.

Helsingin lasta odottavista perheistä sekä lapsiperheistä iso osa käyttää julkisia neuvolapalveluita, jotka ovat maksuttomia. Osa käyttää myös yksityisiä neuvolapalveluita, joita suuret terveystoimialayritykset tarjoavat. Äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden käyttäminen on vapaaehtoista. Helsingin neuvolapalvelut toimivat moniammatillisissa perhekeskuksissa tai erillisissä neivolaa toimipisteissä eri puolilla kaupunkia. Asiakkaat voivat itse varata ajan neivolaaan internetissä. Ajanvaraus on avoinna aina kolme kuukautta eteenpäin. Neuvola-ajat täyttyvät Helsingissä nopeasti.³⁷

Helsingin neuvolapalveluissa toimii myös avoimen neivolaa palvelupisteitä. Avoin neuvola on tarkoitettu kiireettömien lyhyiden neuvola-asioiden hoitoon. Avoimeen neivolaaan voi mennä ilman ajanvarausta ja se toimii jonotusperiaatteella. Avoimesta neivolasta voi esimerkiksi käydä hakemassa puuttuvan rokotuksen 0–6-vuotiaalle lapselle, mittauttaa vauvan painon tai kuunnella sikiön sydänääniä. Äitiys- ja lastenneivolaa asiakkaat voivat asioida missä tahansa kaupungin avoimessa neivolassa.

³² Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) 1 luku 6 §.

³³ HE 56/2021 vp.

³⁴ Kaupunginvaltuusto 16.11.2022 § 277. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) 1 luku 6 §.

³⁵ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

³⁶ Sosiaali- ja terveystoimialan 18.8.2020 § 122.

³⁷ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022; Tietojohtaminen ja tilastopalvelut projektipäällikkö, sosiaali- terveys- ja pelastustoimiala 1.3.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Palvelu on ollut asiakkaiden suosiossa, ja sille on ollut paljon kysyntää. Avoimet neuvolapalvelut ovat olleet suljettuina korona-aikana.³⁸

Lisäksi Helsingissä toimii perhekeskuksen toimipisteen yhteydessä paperittomien henkilöiden ja turvapaikanhakijoiden neuvola. Sen toiminta alkoi vuonna 2019. Paperittomien henkilöiden lapsia on neuvolan asiakkaana jatkuvasti noin 100 lasta. Marraskuussa 2022 heitä oli 111. Pääosa paperittomista asiakkaista tulee Afrikan ja Kaakkois-Aasian maista. Paperittomille asiakkaille sekä turvapaikanhakijoille tarjotaan samat neuvolapalvelut kuin helsinkiläisille asiakkaille.³⁹

Helsingin neuvolat olivat avoinna koko koronapandemian ajan vuosina 2020–2022. Neuvoloiden terveydenhoitajia ja kättilöitä ei myöskään siirretty pandemian takia muihin tehtäviin, kuten koronarokotuksiin. Neuvoloiden toimintakapasiteettia kuitenkin rajoittivat henkilöstön sairastumiset ja tartuntojen estämiseksi määrätyt karanteenit. Lisäksi neuvoloiden toimintaohjeet muuttuivat pandemian alkuaikoina viikoittain. Korona-aikana neuvoloissa priorisoitiin vastaanotolle pääsy raskaana oleville äideille sekä perheille, joissa oli alle yksivuotiaita lapsia.⁴⁰ Muiden asiakkaiden osalta neuvolakäyntejä siirrettiin tarvittaessa myöhempään ajankohtaan. Myös pääsy neuvolalääkärin vastaanotolle vaikeutui korona aikana, koska lääkäreitä jouduttiin siirtämään epidemian aiheuttamaan sairaanhoidolliseen työhön.⁴¹ Neuvolapalveluissa seurataan säännöllisesti THL:n tuottamia alueellisia rokotuskattavuusraportteja, eikä niiden osalta ole havaittu Helsingin alueella koronapandemian aikana muutoksia aiempaan.⁴² Helsingin rokotekattavuus on ollut pitkään hyvällä tasolla.⁴³

2.1.2 Neuvoloiden asiakas- ja asiointimäärissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia

Taulukossa 1 on esitetty Helsingin äitiys- ja lastenneuvoloiden asiakas- ja asiointimääriä vuosina 2017–2021. Arviointiin ei saatu tilastotietoja 24.4.2021 jälkeiseltä ajalta, sillä Apotti-potilastietojärjestelmä otettiin silloin käyttöön Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden palveluissa. Apotin raportoinnin kehitystyö on edelleen käynnissä eikä tilastotietojen raportteja ole vielä saatavilla.⁴⁴

Neuvolapalveluissa asioitiin vuonna 2020 yhteensä 348 705 kertaa. Asioinneista 299 147 oli neuvolakäyntejä, 36 011 puhelinkontakteja ja 12 816 sähköisiä asiointeja. Neuvoloiden asiakas- ja asiointimäärissä ei ole tapahtunut vuosien 2017–2020 aikana oleellisia muutoksia lukuun ottamatta sähköistä asiointia, jonka määrä puolittui vuonna 2020 aiemmista vuosista (Taulukko 1). Todennäköisesti muutos johtuu siitä, että koronapandemian ensimmäisenä vuotena neuvolakäyntejä muutettiin säh-

³⁸ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022.

³⁹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022.

⁴⁰ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁴¹ Sosiaali- ja terveystoimialan Terveysasemat ja sisätautien poliklinikka -palvelun keskityt palvelut -yksikön johtavan ylilääkärin antamat kirjalliset vastaukset 13.2.2023.

⁴² Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁴³ <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/kansallinen-rokotusohjelma/rokotuskattavuus/lasten-rokotuskattavuus#karttaesitys> Luettu 6.3.2023.

⁴⁴ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

köisiksi käynneiksi, mutta kirjattiin järjestelmään normaalina neuvolakäyntinä. Neuvolakäynnit terveydenhoitajan luona lisääntyivätkin vuosien 2019 ja 2020 välillä 32 008 käynnillä.⁴⁵

Raskaana olevien laajat terveystarkastukset ovat toteutuneet vuosittain hyvin, kun verrataan Helsingissä väestötietojen mukaan elävänä syntyneiden lasten määrää lasta odottavien asiakkaiden määrään. Perheiden tarpeen mukaisten lisäkäyntien määrässä tapahtui selkeä lasku vuosien 2018 ja 2019 välillä käyntimäärien puolittuessa. Tarpeen mukaisten lisäkäyntien määrä vuonna 2020 oli 13 574 käyntiä, joka on 5,5 prosenttia toteutuneista käynneistä terveydenhoitajalla. Erityisen tuen tarpeen lisäkäyntien määrä vastaavana ajankohtana oli 636 käyntiä, joka on noin 0,3 prosenttia toteutuneista käynneistä terveydenhoitajalla.⁴⁶

Taulukko 1 Helsingin äitiys- ja lastenneuvoloiden asiakas- ja asiointimäärät vuosina 2017–2021.⁴⁷

	2017	2018	2019	2020	2021
elävänä syntyneet lapset	6 566	6 388	6 332	6 650	7 082
0 - 6 vuotiaat lapset	46 033	45 799	45 281	44 722	44 030
toteutuneet neuvolakäynnit (terveydenhoitaja/kätilö)	220 562	222 206	216 429	248 437	74758*
asioinnit puhelimessa (terveydenhoitaja/kätilö)	38 058	35 999	35 169	35 083	11551*
sähköinen asiointi (terveydenhoitaja/kätilö)	22 662	24 938	27 709	12 245	0*
kirjallinen asiointi /kirjeet (terveydenhoitaja/kätilö)	2 265	2 207	2 130	730	0*
toteutuneet neuvolakäynnit (lääkäri)	52 491	51 425	51 171	50 710	14312*
asioinnit puhelimessa (lääkäri)	719	807	797	928	309*
sähköinen asiointi (lääkäri)	1 203	1 429	1 774	571	0*
kirjallinen asiointi /kirjeet (lääkäri)	9	2	0	1	0*
kaikki neuvolakäynnit ja muu asiointi yhteensä	337 969	339 013	335 179	348 705	100 930*
laajat terveystarkastukset / lasta odottavat asiakkaat	6 079	6 401	6 706	6 698	2471*
laajat terveystarkastukset / 0 - 6 vuotiaat asiakkaat	18 859	18 811	18 745	17 630	4561*
lisäkäynnit neuvolassa / tarpeen mukaan	40 028	31 004	15 273	13 574	3628*
lisäkäynnit / erityisen tuen tarve	622	687	570	636	218*
neuvolan vakanssit (terveydenhoitaja/kätilö)	214	214	214	219	222
lasta odottavia asiakkaita per vakanssi	31	30	30	30	32
0 - 6 vuotiaita asiakkaita per vakanssi	215	214	212	204	198

*Apottiin siirtymisen vuoksi vuoden 2021 luvut ovat ajankohdalta 24.4.2021.

⁴⁵ Helsingin tilastollinen vuosikirja 2017–2022, kaupunginkanslia; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Tietojohtaminen ja tilastopalvelut projektipäällikkö, sosiaali- terveys- ja pelastustoimiala 1.3.2023 ja 3.3.2023.

⁴⁶ Helsingin tilastollinen vuosikirja 2017–2022, kaupunginkanslia; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Tietojohtaminen ja tilastopalvelut projektipäällikkö, sosiaali- terveys- ja pelastustoimiala 1.3.2023 ja 3.3.2023.

⁴⁷ Helsingin tilastollinen vuosikirja 2017–2022, kaupunginkanslia; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Tietojohtaminen ja tilastopalvelut projektipäällikkö, sosiaali- terveys- ja pelastustoimiala 1.3.2023 ja 3.3.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2.1.3 Terveystarkastusten peittävyys on hyvä

Määräaikaisten terveystarkastukset ovat perusta äitiysneuvolan sekä lastenneuvolan ehkäiseville terveyspalveluille. Terveystarkastusten avulla on mahdollisuus varmistua raskaana olevien naisten sekä 0–6-vuotiaiden lasten hyvinvoinnista. Säännöllisillä tapaamisilla tuen tarve voidaan havaita ajoissa ja huoliin on mahdollista reagoida. Toistuvat tapaamiset luovat työntekijän ja asiakkaan välille luottamuksellista suhdetta ja edesauttavat huolien puheeksi ottamista.⁴⁸ Neuvolan henkilöstö on avainasemassa ongelmien varhaisessa tunnistamisessa ja tuen tarjoamisessa.⁴⁹

Helsingissä perheille tarjotaan neuvolatoiminnasta annetun asetuksen⁵⁰ mukaiset terveystarkastukset. Neuvolakäyntejä tarjotaan raskaana oleville yhteensä 13 käyntikertaa, joista 10 on terveydenhoitajan tai kättilön vastaanottoja ja kolme lääkärin. Käyntikertoihin sisältyvät synnytyksen jälkeiset kaksi jälkitarkastusta sekä yksi kotikäynti.⁵¹ Lastenneuvolassa 0–6-vuotiaille ikätarkastuksia tarjotaan yhteensä 20 käyntikertaa, joista 15 on terveydenhoitajan vastaanottoja ja viisi lääkärin. Laajat terveystarkastukset, joita on kolme, pyritään järjestämään terveydenhoitajan ja lääkärin yhteisvastaanottona.⁵² Lisäksi tarvittaessa tarjotaan lisäkäyntejä, mikäli perheessä on erityisen tuen tarvetta.⁵³

Neuvoloiden laajat terveystarkastukset aloitettiin vuonna 2011 neuvola-asetuksen tultua voimaan. Laajassa terveystarkastuksessa koko perhe kutsutaan tarkastukseen mukaan. Tarkastuksessa selvitetään muun muassa perheen voimavaroja, tuen tarvetta sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia.⁵⁴ Lainsäädäntö edellyttää, että laajoja terveystarkastuksia tehdään raskauden aikana kerran ja 0–6-vuotialle kolme kertaa.⁵⁵ Helsingin neuvolapalveluissa laajaa terveystarkastusta tarjotaan lain mukaisesti äitiysneuvolassa raskausviikolla 13–16 sekä lastenneuvolassa 4 kuukauden, 18 kuukauden ja 4 vuoden iässä.⁵⁶

Perheitä kutsutaan neuvolan ikätarkastuksiin kaksi kertaa, mikäli asiakas ei ole itse varannut aikaa. Kutsut lähetetään kirjeitse tai asiakkaille soitetaan ja pyydetään tulemaan neuvolakäynnille. Aika voidaan varata asiakkaille myös valmiiksi. Suurin osa asiakkaista tulee vastaanotolle. Mikäli neuvolakäynti jää kaksi kertaa väliin, tehdään neuvolan toimesta lastensuojeluilmoitus sosiaalitoimeen. Alle 1-vuotiaiden osalta toimitaan herkemmin ja nopeammin. Synnytyssairaalat ilmoittavat syntyneistä lapsista neuvoloille, jos äidillä ei ole ollut kontaktia neuvolaan. Neuvolapalvelut seuraavat ra-

⁴⁸ Hakulinen ym. 2022, 21; STM 2009.

⁴⁹ Ohjeistukset neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisille. THL 2021. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko?toc=1112236>. Luettu 15.2.2023.

⁵⁰ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 9.

⁵¹ <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/neuvola/neurolat/vastaanotot> Luettu 30.5.2022.

⁵² <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/neuvola/neurolat/vastaanotot-lastenneuvola> Luettu 30.5.2022.

⁵³ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁵⁴ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022.

⁵⁵ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 2 luku 9 § 1–3 mom.

⁵⁶ <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/neuvola/neurolat/vastaanotot> Luettu 30.5.2022. <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/neuvola/neurolat/vastaanotot-lastenneuvola> Luettu 30.5.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

portoinnin avulla kuukausittain neuvolakäynneiltä poisjääneitä asiakkaita. Poisjääneitä on vuosittain keskimäärin 35–40 asiakasta.⁵⁷ Poikkeuksena seurantaan on ollut Apotti-järjestelmän käyttöönottovaihe, jolloin teknisistä syistä lakisääteistä raporttia neuvolasta poisjääneistä asiakkaista ei ole ollut käytettävissä. Neuvoloiden osalta raportointiongelmia ajoittuvat toukokuun 2021 ja lokakuun 2022 välille.⁵⁸ Perheitä, jotka eivät ole neuvolan kirjoilla Helsingissä, on vähän. Ne lapset, joilla ei ole ollut neuvolakontaktia vauvavaiheessa, tavoitetaan viimeistään varhaiskasvatuksessa tai peruskoulussa.⁵⁹

Kaikille Helsingin äitiys- ja lastenneuvolan asiakkaille laaditaan hoitosuunnitelma. Kirjaukset tehdään hoitosuunnitelmaan rakenteisesti, jolloin asiakastiedot tulevat kirjatuiksi yhtenäisesti sovitulla tavalla. Suunnitelman avulla seurataan asiakkaan palveluntarvetta ja siinä tapahtuvia muutoksia. Suunnitelmaa päivitetään aina asiakas-kontaktien yhteydessä sekä asiakkaan toimintakyvyn, avun tarpeen tai voinnin olennaisesti muuttuessa.⁶⁰

Taulukossa 2 on esitetty Helsingin neuvoloiden terveystarkastusten peittävyys raskaana olevien sekä lasten iän mukaisten tarkastusten osalta. Terveystarkastusten peittävyysprosentti on laskettu suhteuttamalla tarkastettujen asiakkaiden määrä syntyneiden helsinkiläisten lasten lukumäärään tai kyseisen ikäluokan väestömäärään Helsingissä. Taulukossa olevat yli 100 prosentin peittävyydet johtuvat siitä, että terveystarkastuksen käyntikoodi on merkitty järjestelmään useammalle käynnille. Asiakas on esimerkiksi muuttanut Helsingissä neuvola-alueelta toiselle, jolloin merkintä saattaa tulla järjestelmään kahteen kertaan. Joissain tapauksissa terveydenhoitaja ja lääkäri ovat merkinneet käyntikoodin eri käynneille, jolloin tiedot järjestelmässä eivät kohtaa.⁶¹

Helsingin neuvoloiden terveystarkastusten peittävyttä voidaan neuvolatoiminnasta vastaavien mukaan pitää varsin hyvänä.⁶² Raskaana olevista valtaosa käy laajassa terveystarkastuksessa. Lakisääteisten laajojen terveystarkastusten peittävyys 0–6-vuotiaiden lasten osalta on pääsääntöisesti toteutunut vuosittain yli 90 prosenttisesti. Poikkeuksena on vuonna 2020 tehtyjen 18 kuukauden ikäisten lasten laajat terveystarkastukset, joissa oli 88,3 prosentin peittävyys, mikä on myös hyvä taso.

⁵⁷ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁵⁸ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

⁵⁹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁶⁰ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022; Neuvolan omavalvontasuunnitelma 8.3.2018, sosiaali- ja terveystoimiala. Luettu 7.3.2023.

⁶¹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Tietojohtaminen ja tilastopalvelut projektipäällikkö, sosiaali- terveys- ja pelastustoimiala 1.3.2023.

⁶² Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen
vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 2 Helsingin äitiys- ja lastenneuvoloiden terveystarkastusten peittävyys suhteessa syntyneisiin lapsiin tai kyseisen ikäluokan väestömäärään Helsingissä vuosina 2017–2021.⁶³

Terveystarkastusten peittävyys %	2017	2018	2019	2020	2021
lasta odottavat asiakkaat (terveydenhoitaja / laaja)	76,8	73,2	81,5	77,6	24,7*
lasta odottavat asiakkaat (lääkäri / laaja)	77,5	75,6	78,5	73,1	27,3*
4 kk ikäiset lapset (laaja)	97,9	98,2	96,7	99,7	32,6*
1-vuotiaat lapset (terveydenhoitaja)	90,1	85,2	84,2	83,4	27,1*
18 kk ikäiset lapset (laaja)	97,1	93,5	94,3	88,3	23,9*
3-vuotiaat lapset (terveydenhoitaja)	90,1	85,2	84,0	83,4	27,1*
4-vuotiaat lapset (laaja)	106,5	103,0	104,5	91,8	18,9*
6-vuotiaat lapset (terveydenhoitaja)	86,6	81,6	84,5	74,7	17,6*

*Apottiin siirtymisen vuoksi vuoden 2021 luvut ovat ajankohdalta 24.4.2021.

2.1.4 Perhevalmennukset järjestetään tällä hetkellä etänä

Ensimmäistä lasta odottavalle perheelle on järjestettävä moniammatillisesti toteutettua perhevalmennusta, johon sisältyy vanhempainryhmätoimintaa.⁶⁴ Helsingissä ensisynnyttäjien perhevalmennukset järjestetään tällä hetkellä verkossa. Valmennuksia järjestetään suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Perhevalmennuskokonaisuus koostuu fysioterapiaryhmästä sekä etäperhevalmennuksesta. Etäperhevalmennuskertoja on kolme ennen vauvan syntymää. Synnytyksen jälkeen perhe voi halutessaan osallistua leikkipuistojen järjestämään etävauvaperhetoimintaan. Perhevalmennuksissa teemoina ovat synnytys ja kivunlievitys, vanhemmuus ja vauvaperheen arki sekä parisuhde- ja seksuaalisuus. Synnytyspelkoisille asiakkaille järjestetään erikseen perhevalmennusta yhteistyössä HUSin kanssa.⁶⁵

Neuvolan vastaanotolla terveydenhoitajan kanssa käytävät keskustelut ovat lisäksi tärkeä osa valmennusta. Terveysneuvontaa annetaan neuvolakäynneillä asiakkaan tarpeet huomioiden. Terveysneuvonta sisältää raskauden seurantaan, lapsen kehitykseen ja kasvuun, ravitsemukseen, liikkumiseen sekä uneen liittyviä asioita.⁶⁶

2.1.5 Kotikäyntejä järjestetään tarpeen mukaan

Riskiperheet tarvitsevat yleensä moniammatillista ja pitkäaikaista tukea. Riskiperheeksi luokitellaan perhe, jossa on jo tiedossa oleva ongelma, esimerkiksi vanhemman päihde- tai mielenterveysongelma. Riskiperheille pyritään nimeämään oma terveydenhoitajapari, jotta välttyttäisiin hoitajien vaihtumisilta ja perheen tarvitseman avun ja tuen saaminen varmistettaisiin. Erityisen tuen tarvetta on ollut esimerkiksi

⁶³ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022; Perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja, sosiaali- ja terveystoimiala 11.11.2022; Tietojohdaminen ja tilastopalvelut projekti-päällikkö, sosiaali- terveys- ja pelastustoimiala 1.3.2023. Helsingin neuvolapalveluissa on otettu 24.4.2021 käyttöön Apotti-järjestelmä ja raportointiteknisistä syistä loppuvuoden 2021 lukuja ei ole ollut luotettavasti saatavilla.

⁶⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 15.

⁶⁵ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022; <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/raskaus-ja-synnytys/palvelut-raskausaikana/perhevalmennus-sa/perhevalmennus-helsingissa> Luettu 6.3.2023; Ylihoitajan kommentit muistioluonnokseen 20.3.2023.

⁶⁶ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

perheissä, joissa on väsymystä ja ahdistusta. Oireet tai tilanne on yleensä väliaikainen. Erityisen tuen tarpeessa oleville perheille tarjotaan usein kotipalvelua avuksi tilanteeseen. Yleisin tarve kotipalvelulle on kolme kuukautta.⁶⁷ Neuvoloilla on sovittu yhteistyömalli sosiaalipalvelujen kanssa, jossa tuen tarpeessa olevien asiakkaiden ja perheiden neuvolakäynneille voidaan tarvittaessa pyytää mukaan sosiaalialan ammattilainen.⁶⁸

Ensimmäistä lasta odottavan perheen tai ensimmäisen lapsensa saaneen perheen luokse on tehtävä kotikäynti. Muita kotikäyntejä järjestetään tarpeen mukaan.⁶⁹ Terveystieteiden arvioi neuvolavastaanotolla kotikäynnin tarpeellisuutta ja sopii käynnistä asiakkaan ja tarvittaessa sosiaalipalveluiden kanssa. Kotikäynti voidaan tehdä missä tahansa raskauden vaiheessa, useimmiten kuitenkin raskausviikon 30 paikkeilla. Tällöin on aikaa suunnitella ja valmistella toimenpiteitä ennen vauvan syntymää. Kotikäynnit pyritään kohdentamaan perheille, joissa arvioidaan olevan tuen tarvetta. Esimerkiksi jos tuleva vanhempi on teini-ikäinen, jälkihuollon tai aikuissosiaalityön asiakas, yksin odottava vanhempi, raskaus on monisikiöinen tai vanhemmalla on jokin sairaus. Kotikäynti tehdään aina, kun vanhemmalla on pitkäaikaisia mielen-terveyden ongelmia tai päihdeongelma, äiti on vammainen, perheessä on lähisuhdeväkivaltaa tai muuten epävakaa elämäntilanne. Kotikäynnin tavoitteena on arvioida vanhempien toimintakykyä erityistilanteissa ja tunnistaa tuen tarpeita varhaisessa vaiheessa. Kotikäynnille voi tulla mukaan sosiaaliohjaaja, lapsiperheiden kotipalvelun perhetyöntekijä tai lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Lapsiperheiden kotipalvelun johtava ohjaaja voi myös osallistua käynnille arvioidakseen tarvetta kotipalvelulle.⁷⁰

2.1.6 Äitiys- ja lastenneuvolan henkilöstömitoituksille on annettu suositukset

Kunnan on terveydenhuoltolain mukaan osoitettava riittävästi resursseja terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä terveydenhuollon palveluihin.⁷¹ Äitiys- ja lastenneuvolan henkilöstömitoituksille on annettu suositukset äitiysneuvolaoppaassa⁷² ja lastenneuvolaoppaassa.⁷³ Äitiysneuvolassa suosituksena on, että kokopäivätoimista terveydenhoitajaa kohden on enintään 76 raskaana olevaa. Lastenneuvolassa kokopäivätoimista terveydenhoitajaa kohden saisi olla enintään 340 0–6-vuotiasta.⁷⁴

Helsingin neuvoloissa suositusten mukainen henkilöstömitoitus toteutuu, kun tarkastellaan helsinkiläisten elävänä syntyneiden sekä 0–6-vuotiaiden lasten määrää suhteutettuna neuvolan terveydenhoitajien ja kättilöiden vakansseihin (Taulukko 1 edellä tekstissä). Yhtä vakanssia kohden on keskimäärin 30 raskaana olevaa ja 0–6-vuotiaita lapsia 215, yhteensä 245 asiakasta. Helsingissä terveydenhoitajilla on mahdollisuus tehdä yhdistelmätyötä, jolloin asiakkaina voi olla sekä lasta odottavia asiakkaita

⁶⁷ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022.

⁶⁸ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁶⁹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) § 15.

⁷⁰ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022; Raskaudenaikainen kotikäynti -diaesitys 18.11.2021. Luettu 2.2.2023.

⁷¹ Terveystieteidenhuoltolaki (1326/2010) § 4.

⁷² Klemetti, R. & Hakulinen-Viitanen, T. 2013. Äitiysneuvolaopas. Suosituksia äitiysneuvolatoimintaan. THL Opas 2929/2013. Helsinki.

⁷³ STM 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriön opas 2004:14. Helsinki.

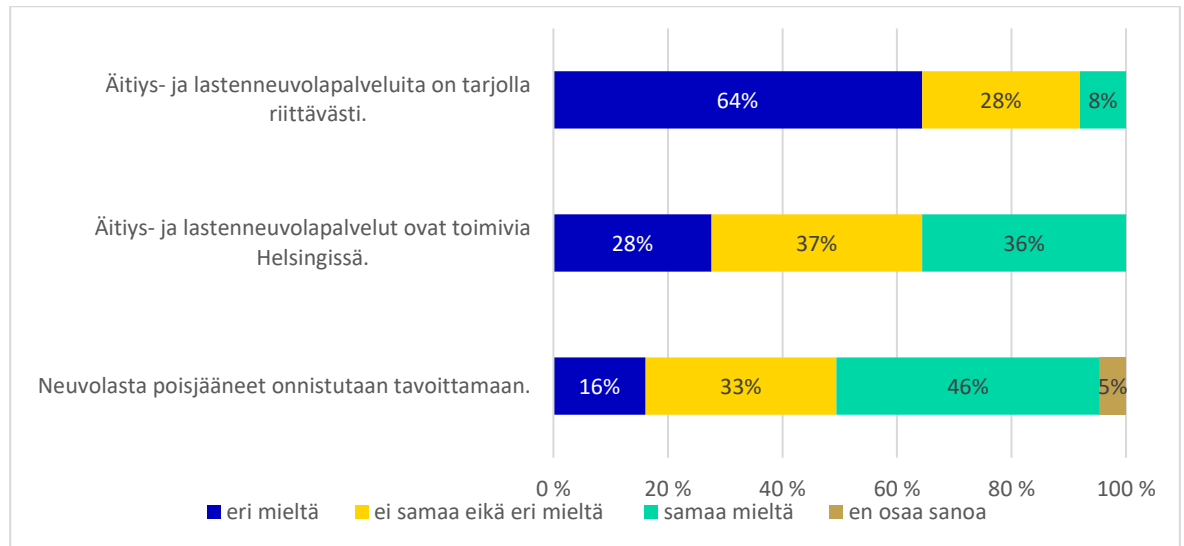
⁷⁴ Wiss ym. 2022, Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstövoimavarat 2004–2021. Tutkimuksesta tiiviisti 60/2022, THL.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

että lapsiperheitä.⁷⁵ Tutkimusten mukaan äitiys- ja lastenneuvolan yhdistelmätyöllä, jossa sama terveydenhoitaja työskentelee molemmissa neuvoloissa, on todettu hyötyjä hoidon jatkuvuuden ja luottamuksellisuuden perusteella sekä asiakkaalle että työntekijälle.⁷⁶

2.1.7 Äitiys- ja lastenneuvoloiden terveydenhoitajien näkemyksiä palveluiden ja henkilöstön riittävästä

Kuvio 3 Neuvolan terveydenhoitajien näkemyksiä äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden riittävästä ja toimivuudesta N=87⁷⁷

Kuviossa 3 on kuvattuna terveydenhoitajille tehdyn kyselyn vastaukset Helsingin neuvolapalveluiden riittävästä ja toimivuudesta sekä neuvolasta poisjääneiden asiakkaiden tavoittamisesta.

Kyselyyn vastanneista terveydenhoitajista 64 prosenttia oli sitä mieltä, että äitiys- ja lastenneuvolapalveluita ei ole tarjolla riittävästi. Vastaukset jakautuivat selvästi perhekeskusten neuvoloissa työskentelevien ja erillisissä neuvolan toimipisteissä työskentelevien terveydenhoitajien välillä. Perhekeskuksen terveydenhoitajien vastauksissa 74 prosenttia piti palvelutarjontaa riittämättömänä, kun erillisten neuvolan toimipisteiden terveydenhoitajista tätä mieltä oli 55 prosenttia. Kyselyn tulosten keskiarvo oli neuvolapalveluiden riittävyden osalta 2,23.⁷⁸

Terveydenhoitajista 36 prosenttia piti Helsingin tarjoamia äitiys- ja lastenneuvolapalveluita toimivina. Eri mieltä oli 28 prosenttia. Terveydenhoitajista 37 prosenttia ei ilmoittanut selkeää kantaansa. Kyselyn tulosten keskiarvo oli neuvolapalveluiden toimivuuden osalta 3,08.⁷⁹

Terveydenhoitajista 46 prosenttia koki, että neuvolasta poisjääneet asiakkaat onnistutaan tavoittamaan. Eri mieltä oli vain 16 prosenttia. Vastaajista 33 prosenttia ei

⁷⁵ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁷⁶ Ohjeistukset neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisille. THL 2021. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko?toc=1112236>. Luettu 15.8.2022.

⁷⁷ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

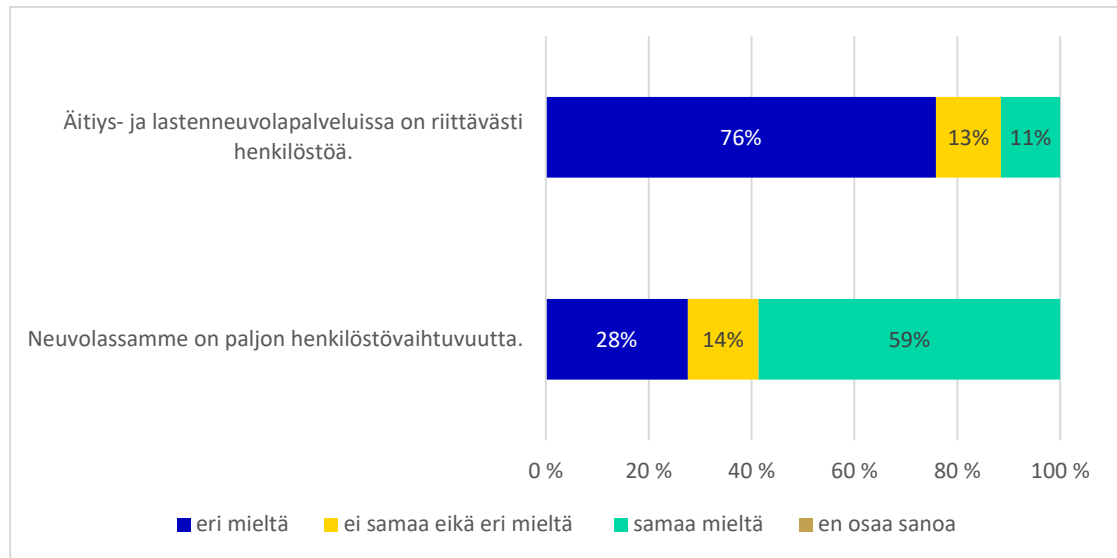
⁷⁸ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

⁷⁹ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kuitenkaan ilmoittanut selkeästi kantaansa. Kyselyn tulosten keskiarvo oli poisjääneiden tavoittamisen osalta 3,33.⁸⁰

Kuvio 4 Neuvolan terveydenhoitajien näkemyksiä äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden henkilöstön riittävydestä ja vaihtuvuudesta N=87.⁸¹

Kuviossa 4 on kuvattuna terveydenhoitajille tehdyn kyselyn vastaukset Helsingin neuvolapalveluiden henkilöstön riittävydestä.

Kyselyyn vastanneista terveydenhoitajista 76 prosenttia oli sitä mieltä, että äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa ei ole riittävästi henkilöstöä. Vastaukset jakautuivat hieman perhekeskuksissa työskentelevien terveydenhoitajien ja erillisissä neuvolan toimipisteissä työskentelevien välillä. Perhekeskusten terveydenhoitajat olivat tyytymättömiä henkilöstön riittävyteen kuin erillisissä neuvolan toimipisteissä työskentelevät. Kyselyn tulosten keskiarvo oli henkilöstön riittävyden osalta 1,99.⁸²

Henkilöstön vaihtuvuuden osalta vastaukset jakautuivat hieman tasaisemmin. Terveydenhoitajista 59 prosenttia koki, että henkilöstön vaihtuvuus on omassa neuvolassa kohtuullisen suurta. 28 prosenttia vastanneista oli väitteestä eri mieltä. Vastauksista 14 prosenttia ei ilmoittanut selkeästi kantaansa. Perhekeskusten terveydenhoitajat kokivat henkilöstövaihtuvuuden selkeästi suuremmaksi, kuin erillisissä neuvolan toimipisteissä työskentelevät. Kyselyn tulosten keskiarvo oli henkilöstön vaihtuvuuden osalta 3,56.⁸³

2.2 Ovatko äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastanneet monenlaisten perheiden tarpeita?

2.2.1 Perheiden yksilölliset tarpeet huomioidaan neuvolassa

Neuvolapalveluiden tuottamisen lähtökohtana on kaikille kaupunkilaisille tasa-arvoiset palvelut, kuitenkin niin, että perheiden yksilölliset tarpeet huomioidaan. Tarpeet

⁸⁰ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

⁸¹ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

⁸² Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

⁸³ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

huomioidaan ennen kaikkea yksilö- ja perhetasolla. Neuvolapalveluissa pyritään huomioimaan myös alueellisia ja asiakasryhmäkohtaisia eroja. Esimerkiksi idän alueen neuvoloissa on korostettu maahanmuuttoon kytkeytyviä palveluita ja tulkkipalvelun käyttöä. Idän alueella riskiasiakkaiden löytämiseksi on otettu käyttöön ehkäisevän suun terveydenhuollon ja neuvolan yhteisvastaanotto. Positiivisen diskriminaation⁸⁴ (PD) -indeksi pyritään huomioimaan neuvoloiden resurssien kohdentamisessa ja uusia vakansseja on osoitettu alueille kohdennetusti.⁸⁵

Perheen erityispiirteet tai perhemalli huomioidaan neuvolapalveluissa, mutta erilaisille perheille ei ole pääsääntöisesti olemassa omia toimintamalleja tai prosesseja. Neuvolassa tunnistetaan, millaisia palveluita tietynlainen perhe tai yhden vanhemman perhe saattaisi tarvita. Yhden vanhemman perheiden tueksi on tarjottu herkemmin esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelua.⁸⁶

Terveysneuvontaa annetaan jokaisella neuvolakäynnillä ja sen sisältö vaihtelee asiakkaan tarpeiden mukaan. Imetysohjausvastaanottoja ja yksilö- ja ryhmämuotoisista vastaanottotoimintaan järjestetään äideille ja perheille heidän tarpeidensa mukaan. Neuvolasta perheitä ohjataan myös leikkipuistotoimintaan, jossa on ryhmät pienten vauvojen vanhemmille. Tämä toiminta on tosin ollut tauolla koronapandemian aikana.⁸⁷

Neuvolapalvelut pyritään tarjoamaan perheen äidinkielellä. Neuvoloiden käytössä on paljon tulkkia ja terveysneuvonnan aineistoja on laadittu useilla eri kielillä. Ruotsinkielinen neuvolapalvelu kuuluu annettuun palvelulupaukseen. Ruotsinkielisten terveydenhoitajien rekrytointi on ollut haasteellista. Muissa sosiaali- ja terveystieteiden palveluissa on myös ollut pulaa ruotsinkielisistä toiminnoista, mikä aiheuttaa haasteita ruotsinkielisille terveydenhoitajille ja heidän asiakkailleen, kun he eivät pääse jatko- palveluihin.⁸⁸

Neuvoloista perheitä ohjataan kolmannen sektorin järjestöjen ja palveluiden toimintaan mukaan heidän tarpeidensa mukaisesti. Tukea tarvitsevan perheen on mahdollista hakea HelsinkiMission⁸⁹ kautta omaa perhementoria, joka tukee vanhempaa kasvatustehtävässä ja arjen asioissa. Mentori tapaa perhettä kaksi kertaa kuukaudessa ja sitoutuu tehtävään vuodeksi. Tällä hetkellä perhementorien saatavuus on ollut haastateltujen mukaan hyvä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) järjestää perhekahviloita perhekeskusten tiloissa ja esimerkiksi maahanmuuttajajärjestöjen

⁸⁴ Positiivinen diskriminaatio on myönteistä erityiskohtelua, jonka mukaisilla erityistoimenpiteillä parannetaan tiettyyn ryhmään kuuluvien henkilöiden asemaa tai olosuhteita. <https://syrijinta.fi/positiivinen-erityiskohtelu>. Luettu 8.3.2023.

⁸⁵ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

⁸⁶ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁸⁷ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

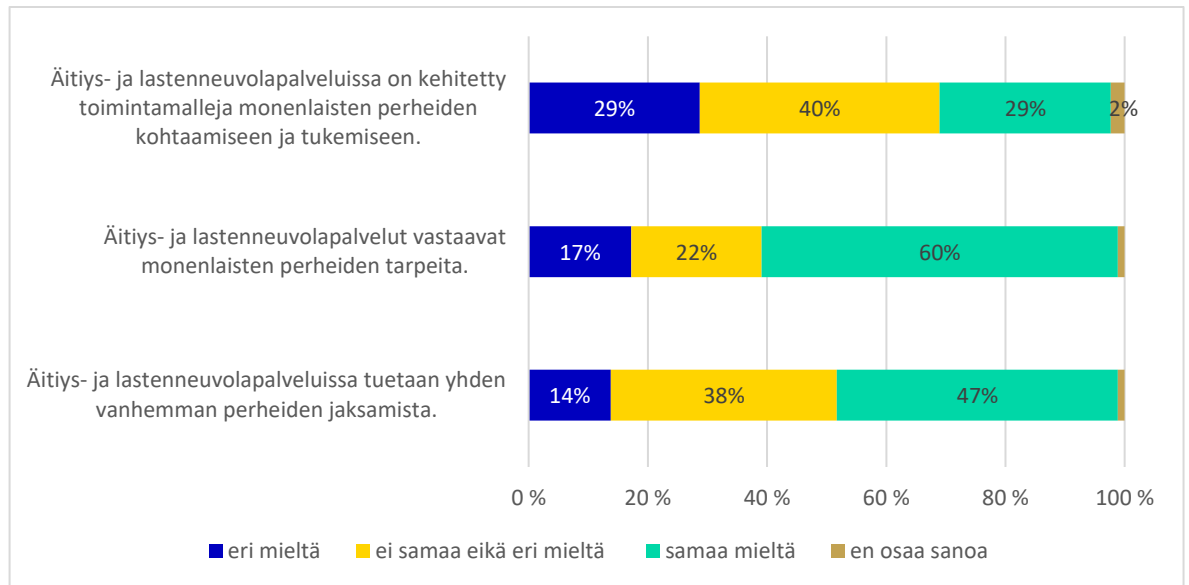
⁸⁸ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

⁸⁹ HelsinkiMissio on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton järjestö, jonka tehtävänä on vähentää yksinäisyyttä ja lisätä hyvinvointia. <https://www.helsinkimissio.fi/helsinkimissio/>. Luettu 5.1.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kanssa tehdään yhteistyötä. Perhe- sosiaalipalveluissa on oma järjestökoordinaattori, joka koordinoi yhteistyötä järjestöjen kanssa.⁹⁰

Kuvio 5 Työntekijöiden näkemykset monenlaisten perheiden tukemisesta, N=87⁹¹

Äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajilta kysyttiin arvioinnissa toteutetussa kyselyssä monenlaisten perheiden tukemisesta (Kuvio 5). 60 prosenttia vastanneista terveydenhoitajista koki, että äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastaavat monenlaisten perheiden tarpeita. Perhekeskuksissa tätä mieltä oli 40 prosenttia vastanneista terveydenhoitajista ja neuvolan toimipisteissä 80 prosenttia vastanneista. Lähes puolet vastanneista oli sitä mieltä, että neuvolapalveluissa tuetaan yhden vanhemman perheiden jaksamista. Vain 14 prosenttia vastanneista oli väitteestä eri mieltä. Mielenpiteet jakautuivat eniten väitteessä ”äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa on kehitetty toimintamalleja monenlaisten perheiden kohtaamiseen ja tukemiseen”. Noin 30 prosenttia oli väitteestä samaa mieltä ja 30 prosenttia oli eri mieltä. Ei samaa eikä eri mieltä vastanneiden osuus oli suuri, 40 prosenttia.⁹²

2.2.2 Hoitosuhteen jatkuvuudessa parannettavaa

Lähes 60 prosenttia kyselyyn vastanneista terveydenhoitajista oli sitä mieltä, että perheen hoitosuhteen jatkuvuus ei toteudu äitiys- ja lastenneuvolassa (Kuvio 6). Perhekeskuksissa työskentelevät terveydenhoitajat olivat vastauksissaan kriittisempiä, sillä eri mieltä väitteestä oli 74 prosenttia vastaajista. Neuvolan toimipisteissä eri mieltä oli 43 prosenttia vastaajista. Noin 40 prosenttia vastanneista terveydenhoitajista oli kuitenkin sitä mieltä, että pystyy antamaan yksilöllistä tukea asiakkailleen. 26 prosenttia vastaajista oli väitteestä eri mieltä.⁹³

⁹⁰ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

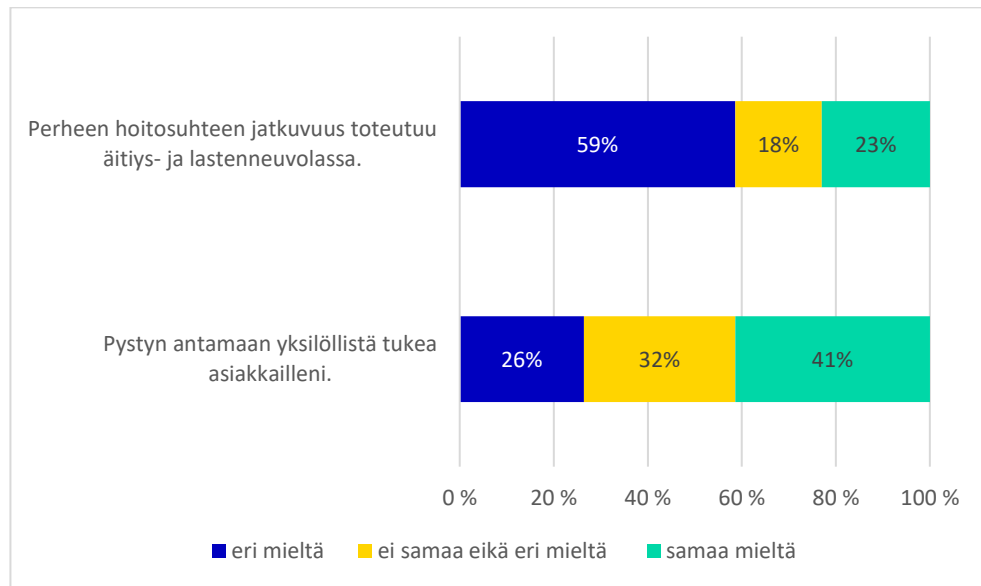
⁹¹ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

⁹² Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

⁹³ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 6 Terveydenhoitajien näkemyksiä hoitosuhteen jatkuvuudesta ja yksilöllisen tuen antamisesta N=87⁹⁴

Helsingin neuvoloissa on annettu ohjeistusta, jolla hoidon jatkuvuutta pyritään turvaamaan. Pienissä neuvoloissa terveydenhoitajat tulevat perheille tutummiksi, sillä heitä on yhdessä neuvolassa 4–7. Keskikokoisissa neuvoloissa työskentelee 8–15 terveydenhoitajaa ja perhekeskuksissa 15–35. Isoissa neuvoloissa mahdollisuus saada vastaanottoaika tuntemattomalle terveydenhoitajalle on suurempi. Erityisesti korona-aikana aikoja jouduttiin tarjoamaan muulle kuin omalle terveydenhoitajalle. Sijaisten puute on myös vaikuttanut hoidon jatkuvuuteen.⁹⁵

Helsingin neuvoloissa toiminta perustuu omahoitajuuteen. Asiakkaan oma terveydenhoitaja on merkitty neivolakorttiin ja Apottiin. Ajanvarauksista on annettu ohjeistus, jonka mukaan esimerkiksi raskaana oleville ja vauvoille (0–1-vuotiaat) ajat annetaan oman neuvolan omalle terveydenhoitajalle tai työparille tai niin sanotun pikkutiimin jäsenelle. Riskiperheet tai erityistä tukea tarvitsevat perheet ohjataan omalle terveydenhoitajalle, työparille tai tiimissä sovitulle toiselle terveydenhoitajalle. Hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi neuvoloihin on muodostettu pikkutiimejä, joiden avulla pyritään rajaamaan tiimin sisällä vastaanotettavien perheiden määrää. Pikkutiimien muodostamista on tarkoitus systematisoida jatkossa.⁹⁶

2.2.3 Neuvolatyössä on tapahtunut muutoksia

Neuvolatyö on muuttunut haastateltujen mukaan paljon viime vuosien aikana. Vanhemmuuden tuen tarve on kasvanut ja asiakasperheiden ongelmat ovat monimutkaistuneet. Neuvolatyö ei ole enää pelkästään odottavan äidin tai lapsen tarkastamista, vaan koko perhe on neuvolan asiakkaana. Molemmilla vanhemmilla saattaa olla paljon kysymyksiä, joiden läpikäymiseen tarvitaan pidempi vastaanottoaika. Vastaanottoja järjestetään nykyisin myös ryhmissä tai etävastaanottoina. Asiakas voi valita, haluaako raskauden ensikäynnin videovastaanoton välityksellä vai neuvolassa

⁹⁴ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

⁹⁵ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

⁹⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

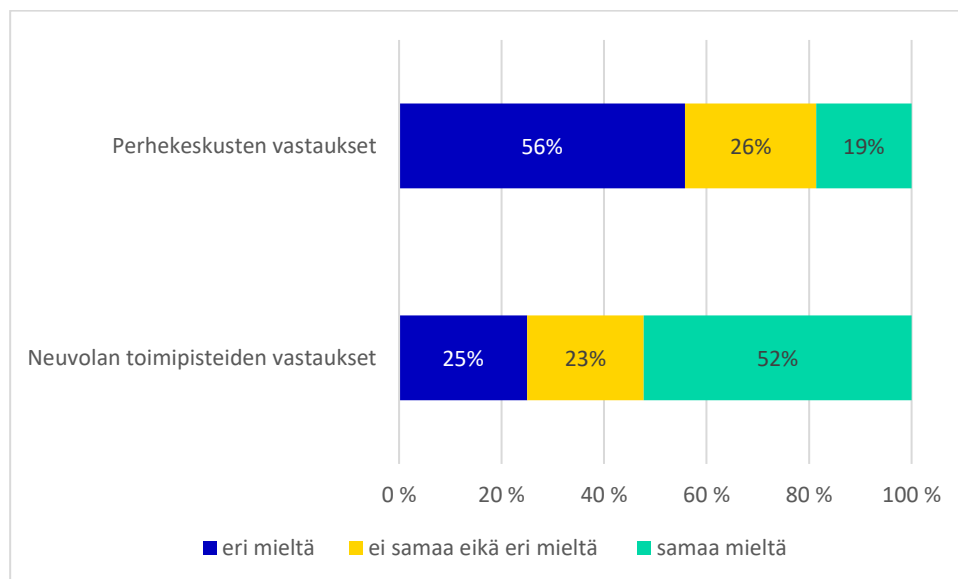
ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

paikan päällä. Äitiys- ja lastenneuvolalle on myös osoitettu uusia tehtäviä, kuten vanhemmuuden tunnustaminen.⁹⁷

Fyysisten perhekeskusten perustaminen on tuonut muutoksia muun muassa neuvolan toimitiloihin ja aukioloaikoihin. Perhekeskusten neuvolat ovat auki 7–19, joten osa terveydenhoitajista tekee vuoro- ja iltatyötä. Osa asiakkaista, etenkin raskaana olevat, ovatkin toivoneet iltavastaanottoja. Asiakkaiden tulo neuvolaan joustavammin päivän aikana on helpottunut, sillä etätyö on mahdollistanut siirtymiset kesken työpäivän ja työnantajat ovat aikaisempaa joustavampia.⁹⁸

Fyysisissä perhekeskuksissa työskentelevillä terveydenhoitajilla ei ole omia huoneita. Työhuoneet varataan asiakasvastaanottojen mukaan. Kun fyysisiä perhekeskuksia suunniteltiin, ajatuksena oli, että asiakasvastaanotot tehdään työhuoneissa ja taustatyö tehdään yhteisessä työtilassa. Työhuoneista on syntynyt pulaa, kun neuvoloihin on saatu uusia vakansseja. Ajanvarauksellisiin vastaanottoihin ei ole aina riittänyt työtiloja. Esimerkiksi Itäkadun perhekeskuksesta jouduttiin siirtämään yksikkö Ruoholahteen, jotta terveydenhoitajille saatiin lisää työhuoneita. Haastateltujen mukaan kaikki työntekijät eivät ole olleet tyytyväisiä huoneista toisiin siirtymisiin. Työhuoneiden puuttumisella ja työajoilla on ollut vaikutuksia henkilöstön pito- ja vetovoimaan, sillä perhekeskuksiin on ollut haastavampi palkata työntekijöitä kuin erillisissä toimipisteissä toimiviin neuvoloihin. Neuvolan terveydenhoitajat ovat myös ainoita, jotka tekevät perhekeskuksissa iltavastaanottoja.⁹⁹

Kuvio 7 Vastaajien arvio väitteeseen ”neuvolan toimitilat palvelevat neuvolatyön tekemistä”, N=44 neuvolan toimipisteiden vastaukset ja N=43 perhekeskusten vastaukset¹⁰⁰

Terveydenhoitajilta kysyttiin, palvelevatko neuvolan toimitilat neuvolatyön tekemistä. Perhekeskuksissa työskentelevät terveydenhoitajat olivat vastauksissaan kriittisempiä (Kuvio 7). 56 prosenttia vastanneista oli eri mieltä väitteestä. Erillisissä neuvolan

⁹⁷ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁹⁸ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

⁹⁹ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

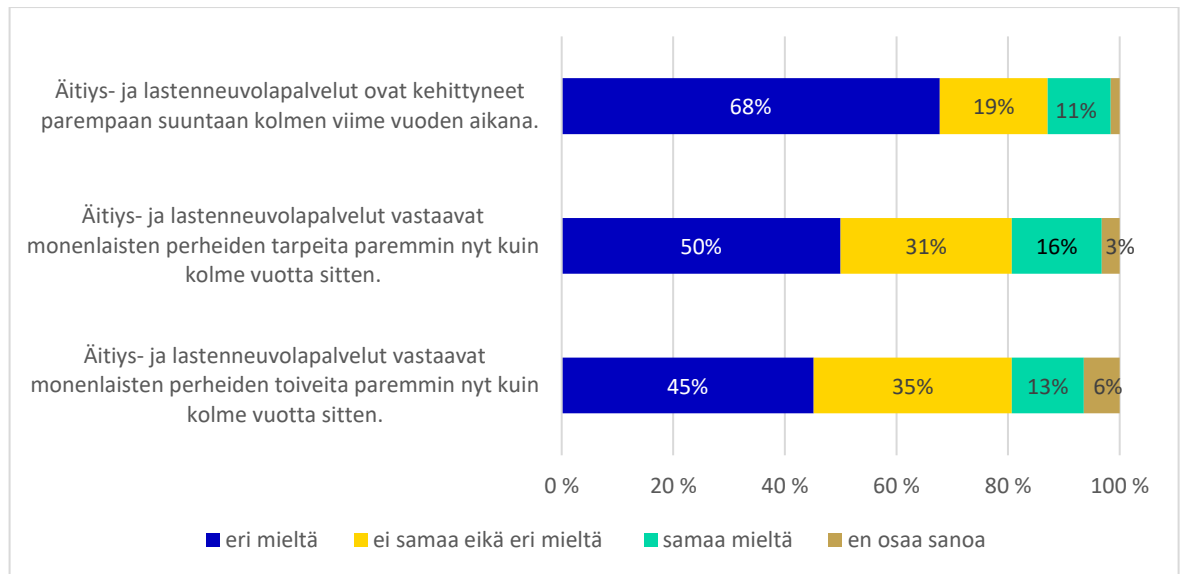
¹⁰⁰ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

toimipisteissä työskentelevistä puolestaan yli puolet vastasivat, että toimitilat palvelevat neuvolatyön tekemistä.¹⁰¹

Keskitetystä neuvolalääkäripalveluista vastaavan johtavan ylilääkärin mukaan tiukkojen tilabudjettien vuoksi vastaanottohuoneiden suunnittelussa ei ole kaikilta osin huomioitu riittävästi lattiatilan riittävyttä, lasten ja perheiden luonnollista käyttäytymistä ja tarpeita sekä perheiden moninaisuutta. Myös työtilojen riittävyys terveydenhoitajille ja lääkärille on tuottanut ajoittain haasteita.¹⁰²

Kuvio 8 Äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden kehitys viimeisen kolmen vuoden aikana, N=62¹⁰³

Terveydenhoitajilta kysyttiin äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden kehityksestä viimeisen kolmen vuoden aikana (Kuvio 8). Kysymykset oli kohdistettu vain niille terveydenhoitajille, jotka ovat työskennelleet yli kolme vuotta Helsingin neuvoloissa. Terveydenhoitajat olivat vastauksissaan kriittisiä neuvolapalveluiden kehittymisestä parempaan suuntaan. Huomioitavaa on, että ajanjaksolle osuu koronapandemia. 68 prosenttia vastanneista oli eri mieltä siitä, että äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat kehittyneet parempaan suuntaan viimeisen kolmen vuoden aikana. Vain 11 prosenttia vastanneista oli samaa mieltä väitteestä. Noin puolet vastanneista suhtautui negatiivisesti väitteeseen, että neuvolapalvelut vastaavan monenlaisten perheiden tarpeita paremmin nyt kuin kolme vuotta sitten.¹⁰⁴

2.3 Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa kehitetty menetelmiä tunnistaa erityistä ja/tai laaja-alaista tukea tarvitsevat perheet?

2.3.1 Perheen tuen tarve havaitaan äitiys- ja lastenneuvolassa

Tuen tarpeen tunnistaminen lähtee liikkeelle perheen yksilöllisestä kohtaamisesta neuvolakäynnillä. Terveydenhoitajien keskeinen perustehtävä on määräaikaistarkastusten yhteydessä kartoittaa ja tunnistaa lasta odottavan henkilön ja koko perheen hyvinvointiin liittyviä tarpeita. Lapsen kasvua ja kehitystä seurataan ja vanhempia

¹⁰¹ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

¹⁰² Sosiaali- ja terveystoimialan Terveysasemat ja sisätautien poliklinikka -palvelun keskitetyt palvelut -yksikön johtavan ylilääkärin antamat kirjalliset vastaukset 13.2.2023.

¹⁰³ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

¹⁰⁴ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

haastatellaan perheen hyvinvoinnin selvittämiseksi. Tuen tarpeiden tunnistamisessa keskeistä on koko perheen kohtaaminen ja luottamuksellisen ilmapiirin luominen. Laajoihin terveystarkastuksiin kutsutaan koko perhe. Pitkäaikainen asiakkuus mahdollistaa perheen tuntemisen ja erilaisten tarpeiden tunnistamisen herkemmin.¹⁰⁵

Tuen tarpeita kartoitetaan myös neuvolakäyntien yhteydessä tehtävillä seulonnoilla, joiden avulla pyritään saamaan tietoa suoraan tuen tarpeesta. Kaikille odottaville äideille tehdään neuvolassa EPDS¹⁰⁶-mielialaseula raskausviikolla 13–16. Seula tehdään uudestaan noin kaksi kuukautta synnytyksen jälkeen tai kun huoli äidin masennuksesta herää. Lomake täydentää käynnillä saatua kuvaa raskaana olevan tai äidin hyvinvoinnista. Jos seulan mukaiset lähetekriteerit täyttyvät, raskaana oleva tai äiti ohjataan jatkohoitoon.¹⁰⁷

Neuvoloissa on käytössä myös voimavaralomake, jolla kartoitetaan perheen voimavaroja ja jaksamista. Lähisuhdeväkivallan ja päihteidenkäytön selvittämiseksi on olemassa omat seulansa. Lisäksi terveydenhoitajille on järjestetty koulutusta muun muassa motivoivasta haastattelusta ja puheeksi otosta, jotta hankaliakin asioita osataan ottaa keskusteluun.¹⁰⁸

Kun tuen tarve on tunnistettu, perhe ohjataan neuvolasta tarvitsemansa tuen piiriin. Neuvolassa on ohjeistetut prosessit, mihin palveluun tulee ohjata missäkin tilanteessa. Neuvolan työntekijöillä ei ole kuitenkaan keinoja nopeuttaa tai varmistaa perheen pääsemistä palveluun. Tämä kuormittaa terveydenhoitajia, sillä heidän tehtäväkseen jää perheen tukeminen ja kannattelu, jos he eivät pääse tarvitsemaansa palveluun tai joutuvat odottamaan sitä kauan.¹⁰⁹

Jos vastaanotolla tai kotikäynnillä havaitaan tuen tarve, pohditaan vanhempien kanssa, tulisiko tehdä yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Ilmoitus tehdään joko vanhemman kanssa yhdessä tai hänen suostumuksellaan. Ilmoituksella on tarkoitus varmistaa, että henkilö saa tarvitsemansa avun ja palvelut selviytyäkseen tilanteestaan. Jos suostumusta ilmoituksen tekoon ei saada ja henkilö on selvästi kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan ja lapsen etu sitä välttämättä vaatii, on tehtävä ilmoitus viipymättä sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus on mahdollista tehdä ennen lapsen syntymää, jos työntekijä arvioi, että lapsi tai perhe tulee tarvitsemaan välittömiä lastensuojelun tukitoimia lapsen syntymän jälkeen. Epävarmoissa tilanteissa on mahdollista konsultoida lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen työntekijää ilmoitusten tekemisestä.¹¹⁰

¹⁰⁵ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

¹⁰⁶ EPDS eli Edinburgh Postnatal Depression Scale. Lomake raskausajan ja synnytyksenjälkeisen masennuksen tunnistamiseen. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko/article/nla00002/search/epds>. Luettu 31.1.2023.

¹⁰⁷ Masentuneen raskaana olevan ja äidin hoitopolku -diaesitys 17.3.2022. Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan intra. Luettu 1.3.2023.

¹⁰⁸ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁰⁹ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

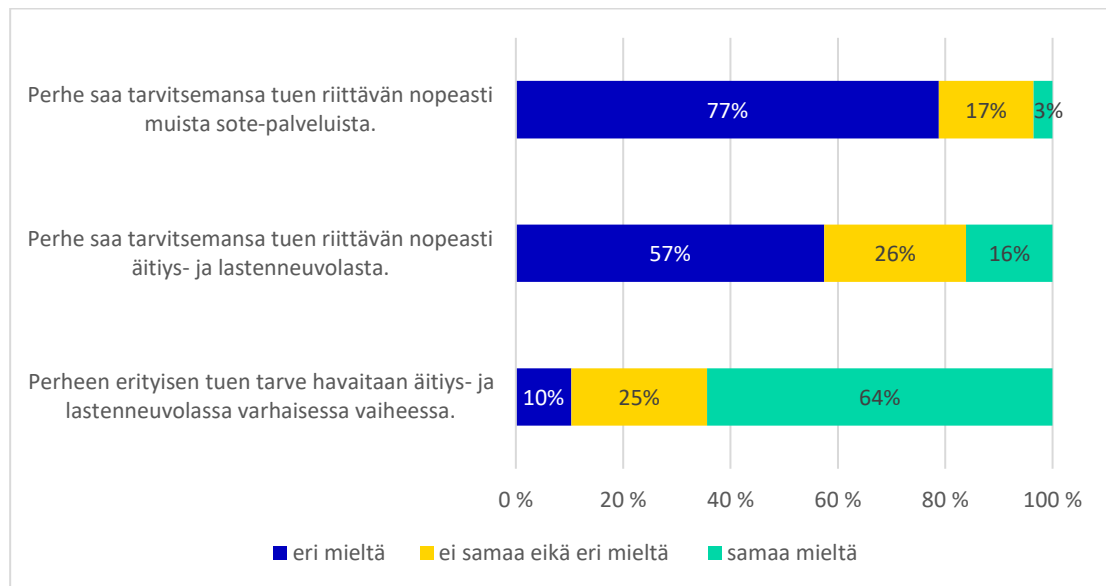
¹¹⁰ Raskaudenaikainen kotikäynti -diaesitys 18.11.2021. Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan intra. Luettu 1.3.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Jos perheen tai odottavan äidin voimavarat ovat vähäiset, hakeutuminen oma-aloitteisesti perheneuvolaan tai muihin sosiaalipalveluihin voi olla haastavaa. Jos asiakas ei anna suostumusta tietojensa siirtämiseen sosiaalihuollon ja terveydenhuollon välillä, jää palveluihin hakeutuminen perheen tai asiakkaan vastuulle.¹¹¹

Haastateltujen mukaan asiakkaan tuen tarpeen tunnistaminen vaikeutuu, jos neuvolan työntekijät vaihtuvat. Tiedonkulku sosiaali- ja terveyspalveluiden välillä mainittiin myös tuen tarpeen tunnistamisen haasteeksi. Neuvolassa ei aina tiedetä, mitä muissa palveluissa on jo tehty perheen tuen tarpeen tai ongelmien selvittämiseksi. Vanhemmat eivät myöskään aina kerro avoimesti perheen ongelmista. Seulonnat, puheeksi otto tai muut menetelmät eivät auta silloin.¹¹²

Kuvio 9 Terveydenhoitajien näkemyksiä tuen havaitsemisesta ja saamisesta, N=87¹¹³

Terveydenhoitajilta kysyttiin kyselyssä tuen havaitsemisesta ja saamisesta (Kuvio 9). Kyselyn tulosten perusteella voidaan tulkita, että erityisen tuen tarve havaitaan äitiys- ja lastenneuvolassa varhaisessa vaiheessa. Tukea ei kuitenkaan saada riittävän nopeasti. 64 prosenttia vastanneista terveydenhoitajista oli samaa mieltä väitteestä, että perheen erityisen tuen tarve havaitaan äitiys- ja lastenneuvolassa varhaisessa vaiheessa. Vastanneet suhtautuivat kriittisemmin tuen saamiseen. 77 prosenttia vastanneista terveydenhoitajista koki, että perhe ei saa tarvitsemaan tukea riittävän nopeasti muista sote-palveluista. Yli puolet vastanneista suhtautui kriittisesti väitteeseen, että perhe saa tarvitsemansa tuen riittävän nopeasti äitiys- ja lastenneuvolasta.¹¹⁴

2.3.2 Tiedonkulussa eri palveluiden välillä on kehitettävää

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa on konsultaatiomallit terveyskeskusten ja perhekeskustoimijoiden kanssa. Sopivia yhteydenotto- ja konsultaatioväyliä on työstetty

¹¹¹ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹¹² Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹¹³ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

¹¹⁴ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

paljon. Haastateltujen mukaan joskus voi olla haasteellista löytää oikea yhteydenotto- tai konsultointiväylä, sillä erilaisia malleja on käytössä runsaasti.¹¹⁵

Neuvolapalveluissa on käytössä useita digitaalisia työvälineitä konsultointia varten. Näitä ovat esimerkiksi Apotin työkoriviestit, terveydenhuollon puolella digikonsultaatio, tietoturvallinen videokonsultaatio ja suojattu sähköposti. Konsultointia voi tehdä anonyymisti eli ilman asiakkaan tunnistetietoja. Tunnistettavalla tavalla tehty konsultointi edellyttää asiakkaan tai huoltajan suostumusta.¹¹⁶

Perhekeskusalueilla on monialaiset ja -ammattilliset neuvolatiimit, jotka ovat matalan kynnyksen yhteistyö- ja konsultaatorakenne neuvolan terveydenhoitajille ja varhaiskasvatuksen työntekijöille. Tiimissä käsitellään moniammatillisesti niiden lasten asioita, joiden tuentarve ei ole selkeä tai vaatii useamman eri ammattilaisen tilannearviota. Neuvolatiimi-toimintamalli luotiin vuonna 2016 ja se pilotoitiin Itäkadun perhekeskuksessa, jonka jälkeen malli laajennettiin koko kaupunkiin vuonna 2019. Toimintamallia on kehitetty tämän jälkeen ja uusi selkiytetty malli otettiin käyttöön syyskuussa 2022.¹¹⁷

Perhekeskusammattilaiset tekevät yhteistyötä myös varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen toimijoiden kanssa. Yhteistyöprosessista on laadittu ohjeistus. Ohjeistusta ollaan parhaillaan kehittämässä moniammatillisen yhteistyön tiivistämiseksi neuvolan, kouluterveydenhuollon ja kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa.¹¹⁸

Perhekeskusalueilla toimii myös esihenkilöverkostot, joiden jäsenenä on kaikkien perhekeskustoimintojen alueelliset esihenkilöt, keskitetyistä palveluista esihenkilöedustus sekä tarvittaessa muut yhteistyökumppanit. Esihenkilökokouksissa käsitellään muun muassa henkilöstöön, toimintamalleihin, asiakaskokemukseen sekä henkilöstön hyvinvointiin liittyviä asioita. Perhekeskus-toimintamallia ja siihen liittyviä toimintatapoja kehitetään sekä paikallisesti perhekeskuksissa että kaupunkitasoisesti.¹¹⁹

Perhekeskukset on suunniteltu siten, että eri ammattiryhmien välinen yhteistyö olisi mahdollisimman helppoa. Samoissa tiloissa työskentelyn on tarkoitus tukea yhteistyön vahvistumista. Itäkadun perhekeskuksessa on ollut käytössä ”keskiviikkokonsultaatio”, jossa voi matalalla kynnyksellä konsultoida nimettömästi ja ilman ennakkovalmisteluja perhekeskuksessa työskenteleviä kollegoja. Perhe- ja sosiaalipalveluissa on sovittu verkostotyöaika torstai-iltapäiviin.¹²⁰

Vaikka erilaisia konsultaatio- ja yhteistyömalleja on paljon, haastateltujen mukaan asiakastieto ei aina liiku toivotulla tavalla eri palveluiden välillä. Sosiaali- ja terveyspalveluiden lainsäädäntö hankaloittaa osaltaan sujuvaa asioiden hoitoa, jos asiakas

¹¹⁵ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹¹⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

¹¹⁷ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

¹¹⁸ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

¹¹⁹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

¹²⁰ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

ei ole antanut lupaa tietojensa välittämiseen. Eri toimijoiden välisen työn koordinoimisessa on myös ollut jonkin verran haasteita, sillä eri toimijat saattavat tehdä päällekkäistä työtä. Apotti on osaltaan helpottanut jonkin verran tiedon liikkumista erikoissairaanhoidon ja neuvolan välillä. Apotista ei kuitenkaan saa vielä optimaalisesti tietoa tai raportteja. Äitiys- ja lastenneuvolassa toivotaan, että tieto muista sosiaali- ja terveysterveystoimista kulkeutuisi paremmin neuvolaan.¹²¹

Väittäjä	Perhekeskusten vastaukset (N=43)	Neuvolan toimipisteiden vastaukset (N=44)	Vastaukset yhteensä (N=87)
Yhteistyö sosiaalipalveluiden kanssa on toimivaa	2,4	2,8	2,6
Yhteistyö terveystoimien kanssa on toimivaa	2,3	3,1	2,7
Eri sote-palveluiden välinen työnjako on selkeä.	2,5	2,7	2,6
Eri sote-palveluiden välinen tiedonkulku on toimivaa.	2,0	2,3	2,1
Terveydenhoitajien ja neuvolalääkärin yhteistyö on toimivaa.	3,0	3,7	3,4

Taulukko 3 Terveydenhoitajien arviot yhteistyötä koskeviin väittämiin asteikolla 1-5, jossa 1=täysin eri mieltä ja 5=täysin samaa mieltä¹²²

Terveydenhoitajilta kysyttiin arviointia varten tehdyssä kyselyssä yhteistyöstä ja tiedonkulusta muiden sosiaali- ja terveystoimien kanssa (Taulukko 3). Minkään väittämän keskiarvo ei ylittänyt arvoa 4. Neuvolan toimipisteissä työskentelevien terveydenhoitajien vastaukset olivat jokaisen väittämän kohdalla myönteisempiä kuin fyysisissä perhekeskuksissa työskentelevien terveydenhoitajien vastaukset, vaikka perhekeskusten keskeisenä tavoitteena on moniammatillisen yhteistyön parantaminen. Myönteisimmin suhtauduttiin terveydenhoitajien ja neuvolalääkärin yhteistyön toimivuuteen. Väite eri sote-palveluiden välisen tiedonkulun toimivuudesta sai huonomman arvion.¹²³

Terveysasemat ja sisätautien poliklinikka -yksikön keskitetyt palvelut tuottavat pienen osan kaupungin neuvolapalveluiden lääkäriresurssista. Yksikössä työskentelee kuusi terveystoimilääkärinä ja yksi ylilääkäri. Muutoin lääkäriresurssi katetaan terveysasemilta laskennallisen tarpeen mukaan perustuen THL:n suositukseen. Helsingissä on käytettävissä noin 30 henkilötyövuotta neuvolalääkäripalveluihin. Keskitettyjen palvelujen kuusi neuvolalääkärinä ovat vakituisia ja pitkään Helsingin kaupungilla töissä olleita lääkäreitä. Sijaisia on johtavan ylilääkärin mukaan saatu melko hyvin.

¹²¹ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹²² Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

¹²³ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Puolestaan terveysasemilla neuvolan tarkastuksia tekevien lääkärien vaihtuvuus on suurta, mikä johtuu yleisestä lääkäreiden suuresta vaihtuvuudesta.¹²⁴

Terveystenhoitajat ja lääkärit tekevät yhteistyötä neuvolan perustoiminnassa. Yhteisvastaanottoja on järjestetty jonkin verran. Terveystenhoitajat voivat konsultoida neuvolan lääkäreitä ja tarvittaessa terveysasemien lääkäreitä. Digikonsultaatioihin pyritään vastaamaan yleensä 3–7 päivän sisällä. Kiireellisissä asioissa terveystenhoitajat saavat neuvolalääkäreihin yhteyden puhelimitse. Keskitetyistä neuvolalääkäripalveluista vastaavan johtavan ylilääkärin mukaan lääkäreiden ja terveystenhoitajien yhteistyötä tulee entisestään kehittää. Terveystenhoitajat ja neuvolalääkärit sijoittuvat sosiaali- ja terveystoimialan organisaatiossa eri palveluihin, mikä luo omat haasteensa muun muassa informaation kululle ja toiminnan kokonaisvaltaiselle kehittämiselle. Esihenkilöiden ja ylemmän johdon yhteistyöpalaverit ovat olleet yksi tapa vastata näihin haasteisiin.¹²⁵

2.3.3 Muihin sosiaali- ja terveystpalveluihin pääsy on haastavaa

Äitiys- ja lastenneuvolassa tehdään perusterveydenhuollon ennaltaehkäisevää ja terveyttä edistävää työtä. Tilanteissa, joissa neuvolan ennaltaehkäisevä ote ei riitä, tarvitaan hoidollista apua myös muista sosiaali- ja terveystpalveluista. Neuvolapalveluissa koetaan, neuvolapalveluiden piirissä olevan odottavan äidin tai perheen voi olla haastavaa saada hoitoa muista sosiaali- ja terveystpalveluista.¹²⁶

Haastateltujen neuvolan ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan mukaan erityisesti alle kouluikäisten mielenterveys- ja kuntoutuspalveluista on suuri pula. Neuvolaan on kaivattu myös omaa psykiatrista sairaanhoitajaa. Päihde-, mielenterveys- ja perheneuvolapalveluista on ollut pulaa ylipäättänsä. Perheneuvolassa on paljon erityispalveluita, joihin perheiden tulisi päästä nopeasti tuen tarpeen ilmetessä.¹²⁷

Neuvolassa havaitaan ja nostetaan esille palvelun tarve, mutta asiakkaat eivät välttämättä pääse tarvitsemansa palvelun piiriin tai saattavat joutua odottamaan palvelua pitkään. Vanhemmat tarvitsevat myös neuvontaa ja ohjausta tilanteissa, joissa lapsi odottaa hoitoon pääsyä. Neuvolassa tämä näkyy siten, että vanhemmat ja koko perhe uupuvat, kun lapsi ei pääse tutkimuksiin tai oikean hoidon piiriin. Haasteeksi on koettu myös läheteiden siirtely erikoissairanhoidon (HUS) ja perusterveydenhuollon välillä.¹²⁸

Lapsiperheiden kotipalvelusta on pystytty tarjoamaan perheille ylimääräistä apua. Lapsiperheiden kotipalvelu toimii samassa yksikössä neuvolapalveluiden kanssa. Palvelun tarkoituksena on tukea vanhemmuutta ja perheen jokapäiväistä elämää. Kotipalvelun perhetyöntekijät auttavat muun muassa lastenhoidossa, kodinhoidossa,

¹²⁴ Sosiaali- ja terveystoimialan Terveystasemat ja sisätautien poliklinikka -palvelun keskityt palvelut -yksikön johtavan ylilääkärin antamat kirjalliset vastaukset 13.2.2023.

¹²⁵ Sosiaali- ja terveystoimialan Terveystasemat ja sisätautien poliklinikka -palvelun keskityt palvelut -yksikön johtavan ylilääkärin antamat kirjalliset vastaukset 13.2.2023.

¹²⁶ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹²⁷ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹²⁸ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kasvatuksessa ja perheen voimavarojen vahvistamisessa.¹²⁹ Haastateltujen neuvolatoiminnasta vastaavien mukaan haasteita on ollut siinä, että kotipalvelua ei saada perheille tarpeeksi varhain. Apu pitäisi saada ennaltaehkäisevästi, ja ennen kuin perheen tilanne kriisiytyy ja palveluntarve kasvaa. Pärjääjäasiakkaiden määrä on haastateltujen mukaan vähentynyt ja apua on tarvittu koronapandemian jälkeen määrällisesti hyvin paljon. Kotipalvelun palvelusetelituottajilla on ollut myös haasteita löytää työntekijöitä. Kaupunki tuottaa myös itse lapsiperheiden kotipalvelua.¹³⁰

Varhaisen tuen sosiaalihuollon palveluohjaukselle ja -neuvonnalle on ollut kysyntää sekä lapsiperheiden palveluiden että aikuissosiaalityön puolella. Palveluohjauksen ja -neuvonnan nopea ohjaus on juuri sitä, mitä monet asiakkaat tarvitsisivat. Perheiden olisi tärkeä saada näiden palveluiden kautta myös oma yhteyshenkilö. Sosiaaliohjauksen puute kuormittaa neuvolan työntekijöitä, kun neuvolan vastaanottoaika saattaa kulua siihen, että puhutaan esimerkiksi asunnon vaihtamiseen liittyvistä järjestelyistä. Tällä hetkellä tavoitteena onkin tiivistää neuvolan ja lapsiperheiden sosiaaliohjauksen kanssa tehtävää yhteistyötä.¹³¹

2.4 Terveystoimintajien näkemyksiä äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden kehittämiseen

Terveystoimintajien kyselyssä vastaajia pyydettiin kertomaan, miten perheiden tukemista voisi kehittää Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa. Avovastauksia saatiin yhteensä 65 kappaletta, eli avokysymykseen vastasi 75 prosenttia kyselyyn vastanneista. Avovastauksissa esiin tuodut kehittämiskohteet luokiteltiin teemaluokkiin. Yksi vastaus luokiteltiin usein useampaan eri teemaluokkaan. Taulukossa 4 on esitetty kyselyn avovastauksissa useimmiten mainitut kehitysteemat.

Taulukko 4 Kyselyn avovastauksissa seitsemän useimmiten mainittua kehitysteemaa, N=65

Teema	Mainintojen määrä (kpl)	%-osuus vastauksista
Sujuva pääsy muihin sote-palveluihin	29	45 %
Hoidon jatkuvuus	28	43 %
Pidemmät vastaanottoajat	27	42 %
Henkilöstön riittävä resursointi	18	28 %
Työntekijöiden hyvinvointi/ työssä pysyvyys	11	17 %
Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen	11	17 %
Neuvolalääkäripalvelut	10	15 %

Vastauksissa tuotiin useimmiten esille sujuva pääsy muihin sote-palveluihin (29) kehittämiskohteena. Vaikea pääsy sekä pitkät jonot muihin jatkopalveluihin kuormitta-

¹²⁹ <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/koululaiset/palveluita-lapsiperheille/lapsiperheiden-kotipalvelu/>. Luettu 1.2.2023.

¹³⁰ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹³¹ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

vat neuvolan terveydenhoitajia, sillä he joutuvat kannattelemaan perheitä odottamisen ajan. Myös perheet kuormittuvat, kun eivät pääse oikean palvelun piiriin. Vastauksissa mainittiin, että erityisesti mielenterveyspalveluista on suuri pula. Kuudessa vastauksessa ehdotettiin neuvolaan omaa psykiatrista sairaanhoitajaa. Vastausten perusteella myös muun muassa sosiaaliohjauksesta, lapsiperheiden kotipalvelusta, perheneuvolasta ja toimintaterapiasta on pulaa.¹³²

Toiseksi eniten vastauksissa (28) tuotiin esille kehittämiskohteena hoidon jatkuvuus äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa. Vastauksissa toivottiin, että omahoitajuuteen panostetaan ja perhe voisi käydä tutulla terveydenhoitajalla. Vastausten mukaan usein on tilanteita, että vastaanottoaikoja annetaan siihen neuvolaan, missä on vapaata, jolloin asiakas kohtaa aina eri hoitajan. Hoidon jatkuvuutta tukevia ajanvarausprosesseja toivottiin kehitettävän. Tuen tarpeet saattavat jäädä tunnistamatta, jos terveydenhoitaja ja asiakas eivät tunne toisiaan eikä luottamuksellista suhdetta synny. Vastauksissa tuotiin myös esille, että jatkuvasti vaihtuvat asiakkaat kuormittavat terveydenhoitajia.¹³³

Pidempiä äitiys- ja lastenneuvolan vastaanottoaikoja toivottiin 27 vastauksessa. Vastauksissa tuotiin esille, että pidemmillä vastaanottoajoilla on mahdollisista keskustella kattavammin koko perheen jaksamisesta ja mahdollisista tuen tarpeista. Vastaanottoajalla läpikäytäviä asioita on paljon verrattuna varattuun aikaan. Erityisesti asiakkailla, joilla on paljon tuen tarpeita, vastaanottoaikojen toivottiin olevan pidempiä. Myös vieraskielisten asiakkaiden tulkkaukselle on vastausten mukaan varattava lisäaikaa.¹³⁴

Henkilöstön riittävä resursointi nostettiin esille 18 vastauksessa. Vastausten mukaan työaika ei riitä asiakkaiden asioiden hoitamiseen, jolloin työn kuormitus kasvaa. Maisa¹³⁵-viesteihin vastaaminen, lähetteet ja asiakkaiden asioiden selvittely vievät paljon työaikaa. Vastauksissa tuotiin esille, että henkilöstöressurssien lisääminen turvaisi hoidon jatkuvuutta, jättäisi enemmän aikaa asiakkaille sekä mahdollistaisi tarvittavien lisäaikojen tarjoamisen. Muutamassa vastauksessa nostettiin esille, että erityisesti alueilla, joilla on paljon tukea tarvitsevia perheitä, neuvolan resursointia tulisi vahvistaa.¹³⁶

Terveydenhoitajien 11 vastauksessa kehittämiskohteena tuotiin esille työntekijöiden hyvinvointi tai työssä pysyvyys. Vastausten mukaan työntekijöiden vaihtuvuus on suurta, mikä heikentää hoidon laatua ja jatkuvuutta. Henkilökunnan hyvinvointi ja esimerkiksi palkitseminen ja työn kuormituksen vähentäminen edistävät työssä jaksamista ja pysymistä. Kahdessa vastauksessa toivottiin lisää koulutusta ja työnohjausta. Myös vertaistuki kollegoilta mainittiin.¹³⁷

11 vastauksessa mainittiin moniammatillisen yhteistyön kehittäminen. Vastauksissa tuotiin esille, että eri toimijoiden välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä tarvitaan lisää.

¹³² Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹³³ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹³⁴ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹³⁵ Asiakasportaali sähköiseen asiointiin sosiaali- ja terveystieteiden palveluissa. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/a-o/palvelut/sahkoinen-asiointi/maisat/>. Luettu 31.1.2023.

¹³⁶ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹³⁷ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kahdessa vastauksessa tuotiin esille, että moniammatillinen yhteistyö ei toimi perhekeskuksessa suunnitellulla tavalla. Yhteistyötä eri toimijoiden välillä on ollut perhekeskuksissa hyvin vähän.¹³⁸

Kymmenessä avovastauksessa tuotiin esille neuvolalääkäripalvelut. Vastauksissa toivottiin, että neuvolalääkärit olisivat paremmin saatavilla ja pysyviä, sillä heidän vaihtuvuutensa on suurta. Terveystenhoitajien ja neuvolalääkärien yhteistyötä tulisi parantaa, esimerkiksi yhteisvastaanotoilla tai yhteistyökokouksilla. Vastausten perusteella terveydenhoitajat ovat kokeneet, että lääkäreiltä ei saa aina riittävää tukea.¹³⁹

Muita perheiden tukemisen kehittämisteemoja, joita kyselyn avovastauksissa tuotiin esille, oli tasa-arvoiset neuvolapalvelut eri puolella Helsinkiä, neuvolamateriaalien päivitys ja kehitys esimerkiksi monimuotoisille perheille ja englanniksi, palvelujen kehittäminen työntekijöiden tai asiakkaiden kanssa sekä neuvolan toimitilat. Kolme vastaajaa toivoi pieniä neuvolan yksiköitä ja tiimejä, joissa asiakkaat ja toiset työntekijät tunnetaan.¹⁴⁰

Terveystenhoitajien kyselyssä oli lisäksi toinen avokysymys, jossa sai vapaasti kertoa ajatuksia arvioinnin aiheeseen liittyen. Avokysymykseen tuli 41 vastausta. Monessa vastauksessa esitettiin samoja asioita kuin ensimmäisessä avokysymyksessä esimerkiksi hoidon jatkuvuudesta tai vastaanottoaikojen pituudesta. Tässä kohdassa ei raportoida enää uudestaan yllä mainittuja kehityskohteita. Huomioitavaa on, että 16 vastauksesta tuotiin esille asioita työntekijöiden hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyen. Vastauksissa esitettiin huolia työntekijöiden uupumisesta ja suuresta vaihtuvuudesta, mikä kuormittaa jäljelle jääviä työntekijöitä.¹⁴¹

11 vastauksessa tuotiin esille fyysisiin perhekeskuksiin liittyviä haasteita. Vastausten mukaan perhekeskuksissa omahoitajuus ja hoidon jatkuvuus ei toteudu. Työhuoneita on liian vähän ja työhuonepula vaikeuttaa joustavaa työsuunnittelua. Työhuoneiden varaaminen on aiheuttanut ylimääräistä ”säätöä”, mikä kuormittaa työntekijöitä. Vastausten mukaan perhekeskuksissa työntekijöiden vaihtuvuus on suurta. Perhekeskuksissa katoaa ajatus perinteisestä ja tutusta lähineuvolasta. Perhekeskuksia ei pidetä aidosti moniammatillisina, sillä muita toimijoita ei tunneta.¹⁴²

Kuudessa vastauksessa tuotiin esille Helsingin kaupungin työnantajakuva. Muun muassa työn kuormituksen lisääntyminen, kaupungin palkanmaksuongelmat ja perhekeskukset mainittiin syyksi sille, että Helsingin neuvoloihin on vaikea saada palkattua terveydenhoitajia.¹⁴³

¹³⁸ Terveystenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹³⁹ Terveystenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹⁴⁰ Terveystenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹⁴¹ Terveystenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹⁴² Terveystenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

¹⁴³ Terveystenhoitajien kysely joulukuussa 2022, tekstimuotoiset vastaukset.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2.5 Neuvolapalveluiden kehittäminen yhteistyössä perheiden kanssa ja asiakaspalautteiden hyödyntäminen

2.5.1 Neuvolan asiakkailta kerätään asiakaspalautetta

Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa hyödynnetään neuvoloita sekä vauva- ja lapsiperheitä koskevia valtakunnallisia kyselyitä sekä tutkimuksia, joihin Helsinki itsekin osallistuu. Yhteistyötä tehdään myös muiden toimijoiden, kuten HUSin ja yliopistojen kanssa. Kyselyihin ja tutkimuksiin osallistumalla äitiys- ja lastenneuvolapalveluilla on mahdollisuus tunnistaa kehittämiskohteita ja parantaa palvelun laatua asiakkaiden tarpeita paremmin vastaavaksi. Palautetta toiminnasta saadaan myös sosiaali- ja potilasasiamiehille tulleiden yhteydenottojen ja kyselyiden kautta. Nopeampaa ja suurempaa asiakaspalautetta neuvolapalvelut saavat kuukausittain perhevalmennusten yhteydessä osallistujilta kerätystä palautteesta, perhekeskusten palauteautomaateista sekä kaupungin oman palautejärjestelmän kautta. Asiakkaita on osallistettu Neuvola päiväkodissa -mallin sekä perhevalmennusten kehittämistyöhön.

Helsingin neuvolat ja perheet ovat mukana kehittämässä tulevaisuuden neuvolaa

Helsingin kaupunki tekee yhteistyötä Aalto-yliopiston, Helsingin yliopiston, Metropolian ja HUSin kanssa yhteisessä Biodesign Finland innovaatio-ohjelmassa. Ohjelmassa monitieteellinen tiimi jalkautuu terveydenhuollon ympäristöön tunnistamaan ratkaisemattomia tarpeita, joista valitaan tärkeimmät ratkaisujen kehittämistä varten. Ohjelmassa on havainnoitu myös Helsingin neuvolaympäristöä. Tarkoituksena on selvittää, miten neuvolan tulevaisuuden tarpeisiin voitaisiin vastata Biodesign-menetelmien¹⁴⁴ keinoin. Helsingin kaupungin Innovaatorahasto on mukana rahoittamassa ohjelmaa.¹⁴⁵

Biodesign-ohjelman tutkijat havainnoivat syksyn 2022 aikana kolmen viikon ajan kolmen eri Helsingin kaupungin neuvolan arkea. Tutkijat havaitsivat muun muassa, että perhekeskusmalli tarjoaa periaatteessa aikaisempaa suuremmat resurssit perheiden tukemiseksi. Käytännössä perheet eivät kuitenkaan välttämättä tapaa tuttua hoitajaa tai lääkäriä, koska henkilöstön vaihtuvuus on suurta eikä henkilöstö aina tunne toisiaan. Lisäksi tutkijat kiinnittivät huomiota puolisoiden asemaan sekä kohteluun neuvolan toiminnassa ja olivat sitä mieltä, että koko perhe voitaisiin kohdata ja ottaa paremmin mukaan toimintaan. Myös perheiden monimuotoisuutta voisi tutkijoiden mukaan huomioida paremmin tarjoamalla lisätukea kohdennetummin sitä tarvitseville perheille tai perheenjäsenille. Monikulttuurisuus ja kielen kehityksen tukeminen tulivat havainnoissa myös vahvasti esille. Neuvoloissa tehdyistä yli 400 havainnosta tutkijat tunnistavat tärkeimmät tarpeet omaa kehitysprosessiaan varten ja loput annetaan neuvolan johdolle hyödynnettäväksi. Tutkimusryhmä julkaisee johtopäätöksiä ja toimenpide-ehdotuksia keväällä 2023.¹⁴⁶

Neuvola päiväkodissa -malli

¹⁴⁴ Biodesign on Stanford yliopiston kehittämä strukturoitu menetelmä, joka pyrkii edistämään lääketieteellistä hoitoa monialaisella lähestymistavalla havainnoimalla ensin tarpeita ja kehittämällä vasta myöhemmin ratkaisuja.

¹⁴⁵ <https://www.aalto.fi/fi/uutiset/neuvola-tayttaa-sata-vuotta-tutkijat-selvittavat-miten-neuvolan-seuraavan-vuosisadan> Luettu 24.2.2023. <https://www.biodesignfinland.fi/> Luettu 24.2.2023.

¹⁴⁶ <https://www.aalto.fi/fi/uutiset/neuvola-tayttaa-sata-vuotta-tutkijat-selvittavat-miten-neuvolan-seuraavan-vuosisadan> Luettu 24.2.2023. <https://www.biodesignfinland.fi/> Luettu 24.2.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Neuvola päiväkodissa palvelumallissa perheille tarjotaan mahdollisuus lapsen 3-vuotisperhepalvelutarkastukseen päiväkodissa. Malliin kuuluu lapsen etukäteishavainnointi päiväkodissa. Sovittuna neuvolapäivänä terveydenhoitaja ja hammashoitaja tulevat neuvolaan ja suorittavat sekä terveystarkastuksen että suun terveyden tarkastuksen. Lisäksi vanhemmat, päiväkodin työntekijä, terveydenhoitaja ja hammashoitaja keskustelevat yhdessä vanhempien toiveiden mukaisista aiheista. Päiväkodeissa suoritettavat tarkastukset toteutuvat vain, mikäli neuvolapäivään saadaan mukaan 6–10 perhettä. Perheet voivat itse valita haluavatko osallistua tarkastukseen päiväkodissa vai neuvolassa.¹⁴⁷ Mallia kehitettiin eteläisen varhaiskasvatusalueen päiväkodeissa vuonna 2015 ja sitä kehitettiin yhteistyössä perheiden kanssa kutsumalla perheitä osallistumaan kehittämistyöhön mukaan. Malli otettiin laajempaan käyttöön vuonna 2016.¹⁴⁸ Mallin myöhemmässä kehittämisessä on käytetty apuna Aalto-yliopiston palvelumuotoilua.¹⁴⁹ Helsingissä neuvolatarkastuksia tehdään neljällä eri varhaiskasvatusalueella useissa päiväkodeissa.¹⁵⁰

Muu asiakaspalaute

Kerran kuukaudessa pidettävien perhevalmennusten jälkeen osallistujilta kerätään palautetta perhevalmennuksen sisällön hyödyllisyydestä sekä mahdollisista kehittämistarpeista.¹⁵¹ Helsingin neuvoloiden perhevalmennus järjestetään raskaana oleville asiakkaille ryhmätoimintana verkossa. Perhevalmennusryhmät kokoontuvat kaksi kertaa ennen vauvan syntymää. Perhevalmennuksissa käsitellään raskauteen ja vauvan syntymään sekä vauva-arkeen liittyviä tietoja ja taitoja. Perhevalmennus on tarkoitettu ensisynnyttäjille ja ensimmäistä lastaan odottaville.¹⁵²

Lisäksi perhekeskuksissa on käytössä asiakaspalauteautomaatteja. Automaatista asiakas voi valita erilaisista hymynaamoista kuinka tyytyväinen hän on saamaansa palveluun.¹⁵³ Automaattien avulla on mahdollista kerätä tietoa palvelun laadusta suhteellisen nopeasti. Automaattien keräämä tieto on kuitenkin varsin suppeaa ja esimerkiksi tietoa siitä, miksi asiakas on ollut tyytyväinen tai tyytymätön, ei välttämättä ole mahdollista saada. Automaatit toimivat kuitenkin hyvänä lisänä muun asiakaspalautteen ohella.

Neuvolan asiakkailla on myös mahdollisuus antaa palautetta kaupungin sähköisen palautejärjestelmän kautta. Palautteen voi lähettää nimettömänä tai omalla nimellään mikäli siihen haluaa vastauksen. Palaute toimitetaan asianomaiselle toimialalle ja yksikölle. Palautteisiin pyritään vastaamaan viiden arkipäivän kuluessa.¹⁵⁴

¹⁴⁷ <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/1-6-vuotiaat/palveluita-lapsiperheille/neuvola-paivakodissa/> Luettu 24.2.2023.

¹⁴⁸ Sosiaali- ja terveystoimialan toimintakertomus 2015. Luettu 24.2.2023; Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁴⁹ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁵⁰ <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/1-6-vuotiaat/palveluita-lapsiperheille/neuvola-paivakodissa/> Luettu 24.2.2023.

¹⁵¹ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁵² <https://www.hel.fi/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lasten-ja-perheiden-palvelut-tyo/aitiys-ja-lastenneuvolat/raskauden-aikana/neuvolan-perhevalmennus> Luettu 22.2.2023.

¹⁵³ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁵⁴ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/osallistu-ja-vaikuta/palaute> Luettu 22.2.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

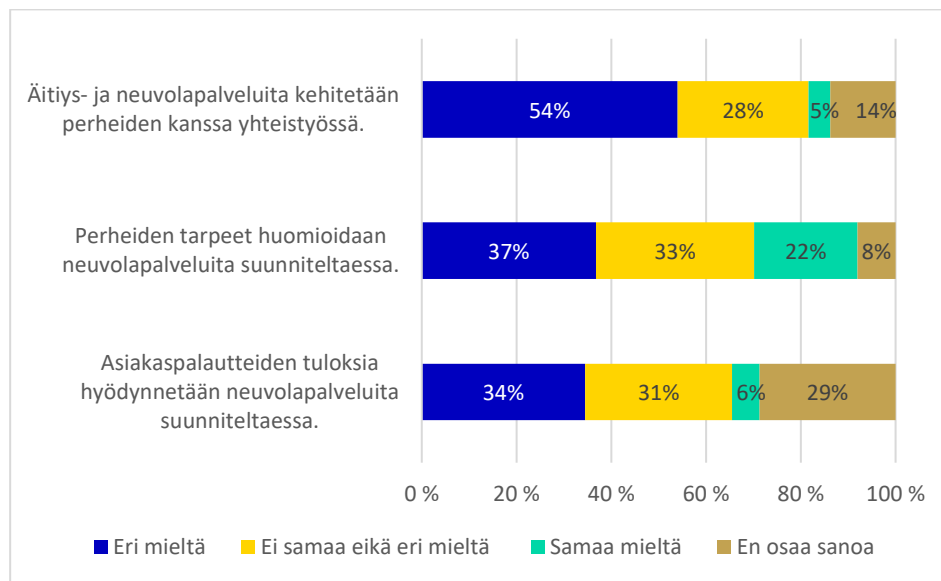
Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Vuoden 2023 aikana neuvolan keskitetyssä puhelinpalvelussa on tarkoitus ottaa käyttöön tekstiviestimuotoinen palautekysely. Siinä puhelun jälkeen asiakkaalle lähetee tekstiviestikysely, miten palvelu on sujunut asiakkaan mielestä.¹⁵⁵

Palautteiden ja kyselyiden hyödyntäminen neuvolapalveluissa

Perhekeskusalueilla toimivat esihenkilöverkostot vastaavat muun muassa perhekeskus-toimintamallin kehittämisestä sekä tavoitteiden toteutumisen seurannasta. Esihenkilökokouksissa käsitellään henkilöstöön ja sen hyvinvointiin sekä toimintamalleihin ja asiakaskokemukseen liittyviä asioita. Esihenkilöiden ja henkilöstön yhteisissä työpaikka- ja yksikkökokouksissa sekä kehittämistilaisuuksissa on mahdollisuus käsitellä asioita sekä informoida henkilöstöä. Henkilöstön huomioita, huolenaiheita ja ideoita käsitellään esihenkilöiden ja työntekijöiden välillä myös normaalissa jokapäiväisessä kanssakäymisessä.¹⁵⁶

Neuvolan terveydenhoitajille tehdyssä kyselyssä tiedusteltiin, onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluita kehitetty yhteistyössä perheiden kanssa ja onko kehittämistyössä otettu perheiden tarpeet huomioon. Lisäksi kysyttiin, onko asiakaspalautteita hyödynnetty palveluita suunniteltaessa.¹⁵⁷

Kuvio 10 Terveydenhoitajien arviot neuvolapalvelujen kehittämistä koskeviin väittämiin, N=87

Kuviossa 10 on nähtävissä, että vastaajista vain viisi prosenttia oli selvästi sitä mieltä, että neuvolapalveluita on kehitetty yhteistyössä perheiden kanssa. Vastaajista 54 prosenttia oli eri mieltä asiasta ja 28 prosenttia ei ilmoittanut selkeästi kantaansa. Kyselyn tulosten keskiarvo oli yhteistyön osalta 2,15 asteikolla 1–5.¹⁵⁸

Vastausprosentit jakautuivat tasaisemmin, kun kysyttiin perheiden tarpeiden huomiomisesta. Vastaajista 22 prosenttia arvioi, että perheiden tarpeet otetaan huomioon

¹⁵⁵ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁵⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

¹⁵⁷ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

¹⁵⁸ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

neuvolapalveluja suunniteltaessa. Vastaajista 37 prosenttia oli eri mieltä ja 33 prosenttia ei ilmoittanut selkeää kantaansa. Kyselyn tulosten keskiarvo oli perheiden tarpeiden huomioimisen osalta 2,68.¹⁵⁹

Kysyttäessä asiakaspalautteiden tulosten hyödyntämisestä neuvolapalveluiden suunnittelussa, vain kuusi prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että tuloksia hyödynnetään. Vastaajista 34 prosenttia oli eri mieltä ja 60 prosenttia ei ilmoittanut tai osannut sanoa selkeää kantaansa. Kyselyn tulosten keskiarvo oli asiakaspalautteiden tulosten hyödyntämisen osalta 2,40.¹⁶⁰

Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että vaikka asiakaskyselyitä ja kehittämistyötä tehdään ja niitä käsitellään laajoillakin foorumeilla, niin kehittämistyö ja sen tulokset eivät heijastu henkilöstölle käytännön neuvolatyössä.

2.5.2 Neuvolan asiakaspalautteessa korostuu palvelun luottamuksellisuus ja asiakkaan hyvä kohtaaminen

THL:n neuvolakysely, Helsingin tulokset

THL toteuttaa noin kahden vuoden välein koko maan laajuisen neuvolatoimintaa koskevat asiakaspalautekyselyn yhteistyössä äitiys- ja lastenneuvoloiden kanssa. Asiakkaat saavat ohjeet kyselyyn vastaamiseksi neuvolakäynnin yhteydessä. Kyselyssä asiakkailta kysytään muun muassa palvelun oikea-aikaisuudesta, yksityisyyden kunnioittamisesta, hoidon hyödyllisyyden kokemuksista, vuorovaikutuksen onnistumisesta neuvolakäynneillä sekä neuvolahenkilökunnan tavoitettavuudesta. Viimeisin kysely on toteutettu vuonna 2021 marras-joulukuussa ja sitä aiemmat vuosina 2018 ja 2016.¹⁶¹

Vuonna 2021 tehtyyn kyselyyn vastasi 718 helsinkiläistä neuvolan asiakasta. Kyselyssä oli yhteensä 25 väittämää, joihin oli mahdollisuus vastata. Osa kyselyn väittämistä oli kohdennettu äitiysneuvola- ja osa lastenneuvolapalveluihin. Kaikki vastaajat eivät näin ollen olleet vastanneet kaikkiin väittämiin. Vastaajien määrä vaihteli välillä 542–718 riippuen väittämästä. Vuonna 2018 kyselyyn vastasi enimmillään 557 helsinkiläistä neuvolapalvelujen asiakasta. Vastaajien määrä on siten noussut aiemmasta.¹⁶²

Helsingin osalta vuoden 2021 kyselyn tulokset ovat pysyneet lähes samalla tasolla kuin vuonna 2018 toteutetussa kyselyssä. Vastausten keskiarvot vaihtelivat välillä 3,8–4,8 asteikolla 1–5. Kyselyn tuloksia voidaan pitää hyvänä.¹⁶³

Taulukko 5 THL:n valtakunnallisen neuvolakyselyn 2021 tulokset Helsingin kaupungin neuvoloissa 2018–2021.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Terveystieteiden tutkimuskeskuksen kysely joulukuussa 2022.

¹⁶⁰ Terveystieteiden tutkimuskeskuksen kysely joulukuussa 2022.

¹⁶¹ <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtaminen/asiakas-palveluissa/asiakaskokemus/asiakaspalautekyselyt/neuvoloiden-asiakaspalautekyselyt> Luettu 21.2.2023.

¹⁶² <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtaminen/asiakas-palveluissa/asiakaskokemus/asiakaspalautekyselyt/neuvoloiden-asiakaspalautekyselyt> Luettu 21.2.2023.

¹⁶³ https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/sade/neuvolakysely/summary_tiiviste4?neuvola_0=184287&neuvola_1=# Luettu 21.2.2023.

¹⁶⁴ https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/sade/neuvolakysely/summary_tiiviste4?neuvola_0=184287&neuvola_1=# Luettu 21.2.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

	2018	2021
korkeimmalle arvioidut väittämät		
Palvelu: Palvelu oli luottamuksellista	4,8	4,8
Kohtelu: Henkilökunta oli ystävällistä ja kiinnostunut tilanteestamme	4,7	4,7
Päätöksenteko: Perhettämme koskevat asiat päätettiin kanssamme yhteistyössä	4,7	4,7
Palvelu: Sain palvelua omalla äidinkielelläni	4,7	4,7
matalimmalle arvioidut väittämät		
Palvelu: Olemme saaneet tarvittaessa tukea eri alojen ammattilaisilta neuvolan järjestämänä	4,0	3,8
Tilat: Tilat olivat toimivat ja viihtyisät	4,0	3,9
Palvelu: Saimme yksilöllistä ja perheemme tarpeita vastaavaa tietoa ja tukea (lääkärikäynti)	3,8	4,0
Palvelu: Perhettämme varten oli varattu riittävästi aikaa (lääkärikäynti)	4,1	4,0

Taulukossa 5 on esitetty neljä korkeimman arvosanan ja neljä matalimman arvosanan saanutta väittämää. Kyselyssä korkeimman arvosanan (4,8) sai palvelun luottamuksellisuus. Neuvolan asiakkaat arvostavat luottamuksellisen suhteen syntymistä terveydenhoitajaan sekä muuhun neuvolan henkilöstöön. Toiseksi korkeimman arvosanan (4,7) saivat asiakkaiden kohtelu ja kohtaaminen, hyvä yhteistyö neuvolan henkilöstön kanssa sekä palvelun saaminen omalla äidinkielellä.¹⁶⁵

Kyselyssä korkealle arvostettiin myös Helsingin neuvoloiden henkilökunnan osaaminen ja asiantuntijuus sekä vuorovaikutus lapsen ja terveydenhoitajan välillä. Molemmissa väittämissä arvioiden tulos oli 4,6.¹⁶⁶

Matalimman arvosanan (3,8) sai tukipalvelujen tarjonta. Kyselyssä asiakkailta kysyttiin ovatko he saaneet tarvittaessa tukea eri alojen ammattilaisilta neuvolan järjestämänä. Kyselyssä tuella tarkoitettiin esimerkiksi puhe- ja ravitsemusterapiaa. Vaikka tarjottu tuki sai matalimman arvosanan, voidaan sen tasoa kuitenkin pitää hyvänä.¹⁶⁷

Kyselyssä oli mahdollista antaa myös avointa palautetta. THL ei ole eritellyt avoimia vastauksia kunnittain. Avoimia vastauksia tuli 1 357 kappaletta, joista noin 20 prosenttia oli helsinkiläisten antamia. Palautteista 63 prosenttia oli positiivista ja 37 prosenttia negatiivista.¹⁶⁸

Palautteiden perusteella asiakkaat olivat tyytyväisiä tuen saamisen ja kuulluksi tulemisen kokemukseen. Esille nousivat kiireettömyys ja läsnäolo kohtaamisissa, koko perheen huomioiminen tuen antamisessa, asianmukaisen tiedon jakaminen sekä kunnioitus perheen valintoja kohtaan. Myös hoitosuhteen jatkuvuus (sama terveydenhoitaja hoitaa ja tuntee perheen asiat) koettiin myönteisenä asiana.¹⁶⁹

Negatiivista palautetta annettiin henkilökunnan suuresta vaihtuvuudesta. Hoitavan henkilön vaihtuessa usein, luottamusta ei synny eivätkä käynnit palvele yksilöllisiä

¹⁶⁵ https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/sade/neurolakysely/summary_tiiviste4?neuvola_0=184287&neuvola_1=# Luettu 21.2.2023.

¹⁶⁶ https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/sade/neurolakysely/summary_tiiviste4?neuvola_0=184287&neuvola_1=# Luettu 21.2.2023.

¹⁶⁷ https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/sade/neurolakysely/summary_tiiviste4?neuvola_0=184287&neuvola_1=# Luettu 21.2.2023.

¹⁶⁸ <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtaminen/asiakas-palveluissa/asiakaskokemus/asiakaspalautekyselyt/neuroloiden-asiakaspalautekyselyt> Luettu 21.2.2023.

¹⁶⁹ <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtaminen/asiakas-palveluissa/asiakaskokemus/asiakaspalautekyselyt/neuroloiden-asiakaspalautekyselyt> Luettu 21.2.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

tarpeita. Yhteyden saaminen sekä ajanvaraus neuvolaan koettiin haastavaksi. Lisäksi vastaanottoaikojen ja -paikkojen peruminen tai siirtäminen lyhyellä varoitusaajalla aiheuttivat tyytymättömyyttä. Myös yleisestä kiireen tunnusta vastaanotoilla sekä lääkäriaikojen huonosta saatavuudesta annettiin palautetta. Sähköisen materiaalin tilalle kaivattiin ammattilaisen pitämää ohjausta.¹⁷⁰

Kyselyssä kehittämiskohteiksi painottuivat sukupuolen moninaisuuden huomiointi puheessa ja materiaaleissa sekä sateenkaariperheiden asioihin perehtyminen ja huomiointi ohjauksessa ja neuvonnassa. Myös kumppanin tai puolison huomioimisessa ja osallistamisessa neuvolakäynneillä katsottiin olevan parantamisen varaa.¹⁷¹

Tarkasteltaessa kyselyssä esille nousseita palautteiden aiheita ja kehittämiskohteita, voidaan todeta, että neuvolan asiakkaille hyvän asiakaskokemuksen edellytyksiä ovat yhteyden saaminen ja pääsy neuvolaan tarvittaessa, yksilöllinen perhemuodosta ja sukupuolesta riippumaton kiireetön ja kunnioittava kohtaaminen sekä jatkuva luottamuksellinen hoitosuhde. Koko perheen tukeminen ja palveluihin ohjaaminen sekä ammattilaisen vastaanotolla antama ohjaus ja tiedon jakaminen koettiin myös tärkeiksi.

Selvitys synnyttäneiden äitien ja perheiden kokemuksista neuvolassa ja synnytys-sairaalassa

Helsingin kaupunki ja HUS selvittivät synnyttäneiden äitien kokemuksia hoidon ja palvelujen toteutumisesta Helsingin äitiysneuvoloissa ja HUSin Naistenklinikalla syksyn 2022 aikana. Selvitys tehtiin sähköisen kyselyn ja haastattelujen avulla. Sähköiseen kyselyyn vastasi 161 äitiä ja haastatteluihin osallistui 23 äitiä. Selvityksen toteutti Turun yliopisto.¹⁷²

Selvityksen perusteella perhemyönteinen hoito toteutuu äitiysneuvolassa keskimäärin hyvin. Hoidon jatkuvuutta ja yksilöllisyyttä tulisi kuitenkin kehittää ja sen toteutumisesta parantaa. Vastaajat pitivät tärkeänä luottamuksellisen suhteen muodostumista omaan terveydenhoitajaan. Synnytyksen jälkeiseen toipumiseen ja palautumiseen sekä imetykseen ja vauvanhoitoon toivottiin enemmän ja monipuolisempaa ohjausta. Ohjauksen tulisi vastaajien mielestä olla myös käytännönläheisempää. Lisäksi perhevalmennuksilta toivottiin enemmän vuorovaikutuksellisuutta. Synnytyksen jälkeisiin neuvolan yksilöllisiin kotikäynteihin vastaajat olivat tyytyväisiä.¹⁷³

Selvityksen tulosten perusteella kehittämiskohteiksi painottuivat hoidon jatkuvuus, yksilöllisyys ja asiakkaan hyvä kohtaaminen. Helsingin kaupungin ja HUSin Naistenklinikan on tarkoitus yhteistyössä kehittää hoitoa ja palveluja vastaamaan aiempaa paremmin perheiden tarpeita perheitä kuunnellen.¹⁷⁴

¹⁷⁰ <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtaminen/asiakas-palveluissa/asiakaskokemus/asiakaspalautekyselyt/neuvoloiden-asiakaspalautekyselyt> Luettu 21.2.2023.

¹⁷¹ <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtaminen/asiakas-palveluissa/asiakaskokemus/asiakaspalautekyselyt/neuvoloiden-asiakaspalautekyselyt> Luettu 21.2.2023.

¹⁷² Helsingin kaupungin intra, sosiaali- ja terveystoimiala, uutiset, perheiden kokemukset neuvolasta ja synnytys-sairaalasta pääosin hyviä. Luettu 17.2.2023.

¹⁷³ Helsingin kaupungin intra, sosiaali- ja terveystoimiala, uutiset, perheiden kokemukset neuvolasta ja synnytys-sairaalasta pääosin hyviä. Luettu 17.2.2023.

¹⁷⁴ Helsingin kaupungin intra, sosiaali- ja terveystoimiala, uutiset, perheiden kokemukset neuvolasta ja synnytys-sairaalasta pääosin hyviä. Luettu 17.2.2023.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Sosiaali- ja potilasasiamiehille tulleet yhteydenotot ja palautteet

Sosiaali- ja potilasasiamiehen tehtävät on määritelty laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) sekä laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Tehtävänä on neuvoa asiakkaita ja potilaita edellä mainittujen lakien soveltamiseen liittyvissä asioissa, neuvoa ja avustaa muistutusten sekä kanteluiden teossa, tiedottaa asiakkaan ja potilaan oikeuksista sekä edistää oikeuksien toteutumista. Lisäksi sosiaaliasiamiehen tehtävänä on seurata asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa ja antaa siitä selvitys vuosittain kunnanhallitukselle.¹⁷⁵

Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikkö saa vuosittain käyttöönsä raportin sosiaali- ja potilasasiamiehille tulleista palautteista, selvityspyynnöistä sekä mahdollisista muistutuksista ja kanteluista.¹⁷⁶

Vuosina 2019–2021 sosiaali- ja potilasasiamiehiin otettiin yhteyttä Lapsiperheiden hyvinvointi ja terveys -yksikköön liittyvissä asioissa keskimäärin 35 kertaa vuodessa. Suurin osa yhteydenotoista tapahtui sähköpostilla tai puhelimitse. Yhteydenotot olivat pääosin suomenkielisiä ja yleensä yhteydenottajana oli ollut asianosainen itse.¹⁷⁷

Yhteydenottojen aiheina oli pääsääntöisesti tyytymättömyys palveluihin sekä palveluissa koettuun kohteluun. Neuvolapalvelujen osalta yhteydenottajat olivat olleet huolissaan määräaikaisten lääkärintarkastusten siirtymisistä. Lisäksi oli tarvittu neuvontaa potilasvahinkoepäilytilanteissa. Ulkomailla asuvan kansalaisen oikeudesta terveydenhuoltoon Suomessa oli myös tullut kysymyksiä. Perheneuvolan osalta yhteydenottajilla oli ollut ongelmia palveluiden saavutettavuudessa. Perheiden olosuhdeselvitysten¹⁷⁸ puutteellisuus ja virheellisyys nousivat yhteydenotoissa myös esille. Perheneuvolan palvelut koettiin osittain puolueelliseksi vanhempien erotilanteissa. Kotipalveluiden päätöksenteon viivästymiseen ja palveluiden saamiseen sekä laatuun oltiin myös osin tyytymättömiä. Neuvolalääkäreihin liittyvä palaute koski asiakkaiden tyytymättömyyttä vastaanotolle pääsyyn sekä annettuun hoitoon ja kohteluun.¹⁷⁹

Sosiaali- ja potilasasiamiehille tulleiden Lapsiperheiden hyvinvointi ja terveys -yksikköä koskevien yhteydenottojen määrä on verrattain vähäinen suhteutettuna yksikön tuottamien palveluiden sekä asiakkuuksien vuosittaiseen määrään.

¹⁷⁵ Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2021 kaupunginhallitukselle 20.6.2022. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992 (3 luku 11 §). Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 (5 luku 24 §).

¹⁷⁶ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁷⁷ Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2019 kaupunginhallitukselle 17.8.2020; Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2020 kaupunginhallitukselle 31.5.2021; Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2021 kaupunginhallitukselle 20.6.2022.

¹⁷⁸ Olosuhdeselvitys on sosiaalilautakunnan tuomioistuimelle pyynnöstä laadittu selvitys lasta koskevissa huolto-, asumis- ja tapaamisriidoissa. Selvityspyynnön voi esittää vain tuomioistuin. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019 (1 luku 16 §).

¹⁷⁹ Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2019 kaupunginhallitukselle 17.8.2020; Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2020 kaupunginhallitukselle 31.5.2021; Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2021 kaupunginhallitukselle 20.6.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2.6 Asiakkaiden tuen tarpeet lisääntyivät koronapandemian aikana

Alkuvuonna 2020 alkaneen koronaviruspandemian vaikutukset kohdistuivat Helsingissä erityisesti kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan palveluihin ja toimintaan. Kiireittämiä palveluita jouduttiin vähentämään ja henkilöstöä siirrettiin pandemian hoitoon liittyviin tehtäviin. Suurin tartuntahuippu Suomessa oli vuoden 2022 alussa, jolloin omikronmuunnos levisi nopeaa vauhtia. Omikronmuunnoksen aiheuttaman tartuntahuipun jälkeen suurimmasta osasta pandemian sulkua ja rajoitustoimista voitiin luopua helmi-maaliskuussa 2022. Koronapandemian hallinnasta on tullut osa kaupungin normaalia toimintaa.¹⁸⁰

Helsingin neuvolat olivat avoinna koko koronapandemian ajan vuosina 2020–2022, eikä neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikön palveluita varsinaisesti supistettu. Neuvolan terveydenhoitajia tai kättilöitä ei siirretty pandemian takia muihin tehtäviin, kuten koronarokotuksiin. Perheille pyrittiin tarjoamaan normaalin tarkastusohjelman mukaiset terveydenhoitajan käynnit. Myös kotikäyntejä toteutettiin koronapandemian aikana. Apotien käyttöönoton takia huhtikuussa 2021 leikki-ikäisten terveydenhoitajan tarkastuksia jouduttiin puolestaan viivästyttämään.¹⁸¹

Neuvoloiden toimintakapasiteettia kuitenkin rajoittivat henkilöstön sairastumiset ja tartuntojen estämiseksi määrätyt karanteenit, mistä syystä aikoja jouduttiin siirtämään tai perumaan. Neuvolalääkäripalveluita jouduttiin supistamaan, jotta epidemian hallinnan vaatima kiireellinen sairaanhoidollinen työ terveysasemilla pysyttiin turvaamaan. Neuvolalääkärit kuuluvat sosiaali- ja terveystoimialan organisaatiossa terveys- ja päihdepalveluiden alle. Neuvolalääkäripalveluissa turvattiin raskaudenaikeiset ja alle 1-vuotiaiden lääkärintarkastukset. Lääkärin kontakti järjestettiin myös tapauksissa, joissa perheellä tai terveydenhoitajalla oli huoli lapsesta tai vanhemmasta. Akuutin pandemiavaiheen aikana keväällä 2020 uusia 1,5-vuotis- ja 4-vuotislääkärintarkastusaikoja tarjottiin vain lääkärin arvioiman vastaanottotarpeen perusteella. Lääkärin tekemät synnytysten jälkitarkastukset kohdennettiin myös rajatun oirekuvan perusteella. Keväästä 2021 alkaen lääkärintarkastuksia on toteutettu myös palvelusetelillä yli 1-vuotiaiden tarkastuksiin.¹⁸²

Neuvolan työntekijöiden sairaus- ja karanteenipoissaoloja oli pahimmissa pandemiavaiheissa paljon. Karanteenien pituus oli aluksi kaksi viikkoa, mikä aiheutti paljon työntekijöiden poissaoloja. Myös asiakasperheillä oli paljon sairastumisia ja karanteeneja, mistä syystä määräaikaistarkastuksia jouduttiin siirtämään.¹⁸³

Pahimmissa pandemiavaiheissa syntyneitä hoitovelkaa purettiin perustamalla hoitovelkayksiköt Malmille ja Laaksoon. Yksiköissä tarjottiin neuvolapalveluita ja vastaanottoaikoja keskitetysti esimerkiksi henkilöstön poissaolojen tilanteissa. Terveystar-

¹⁸⁰ Järvelä 2022, 10–11 ja 41.

¹⁸¹ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁸² Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022; Sosiaali- ja terveystoimialan Terveysasemat ja sisätautien poliklinikka -palvelun keskityt palvelut -yksikön johtavan ylilääkärin antamat kirjalliset vastaukset 13.2.2023 ja Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁸³ Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kastuksista poisjääneet huoliperheiksi määritellyt perheet kutsuttiin lisäksi kertaalleen vastaanotolle. Neuvoloihin oli mahdollista rekrytoida hoitovelkasijaisia erillisellä hoito- ja palveluvelkarahalla. Sijaisia oli lupa rekrytoida yhteensä 25 kappaletta. Rekrytointivaikeuksien takia kaikkia sijaisuuksia ei saatu kuitenkaan täytettyä.¹⁸⁴

Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikön mukaan Helsingissä ei ole enää tunnistettavissa selkeästi koronapandemian aiheuttamaa hoitovelkaa. Äitiys- ja lastenneuvolassa kuitenkin tiedostetaan, että on lapsia, joiden määräaikaistarkastuksia on jäänyt toteutumatta aikojen siirtämisen tai perumisen vuoksi. Näistä asiakkaista on neuvolassa iso huoli. Neuvolasta poisjääneitä seurataan normaalikäytännön mukaisesti lokakuusta 2022 alkaen kuukausittain, kun tarvittava raportti saatiin Apotissa käyttöön.¹⁸⁵

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa koetaan, että pandemia-aika on haastanut perheiden voimavaroja ja perheiden tuen tarve näyttää lisääntyneen. Eristäytyminen ja kontaktien puuttuminen on koettu perheissä ahdistavana. Perheissä kohdattiin työttömyyttä ja yllättäen muuttunut arki haastoi vanhempien parisuhteita. Mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat myös lisääntyneet. Koronan sairastaminen ja siihen liittyvät karanteenit kuormittivat perheiden arkea, sillä isoissa perheissä sairastumisketjut olivat laajoja ja karanteenit kestivät pitkään. Osa perheistä jättäytyi pois neuvolasta ja muista palveluista koronataudin pelossa. Kotiin vietävistä palveluista saatettiin myös kieltäytyä. Palvelutarpeeseen vastaamiseksi perhevalmennus käynnistettiin etämuotoisena kesällä 2020 ja äitiysneuvolan ensikäyntiin tarjottiin mahdollisuus etänä.¹⁸⁶

Neuvolapalveluihin saatiin vuonna 2022 uusia vakituisia vakansseja vahvistamaan henkilöstöresursointia sekä mahdollisuutta tarjota perheille lisää tukea. Perhevalmennuksessa on painotettu vanhemmuuden, parisuhteen ja seksuaalisuuden teemoja. Vanhemmuuden tukemista kehitetään myös neuvoloiden vauva- ja perhemyönteisyysohjelmassa ja sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoinen vanhemmuus -ohjelmassa.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

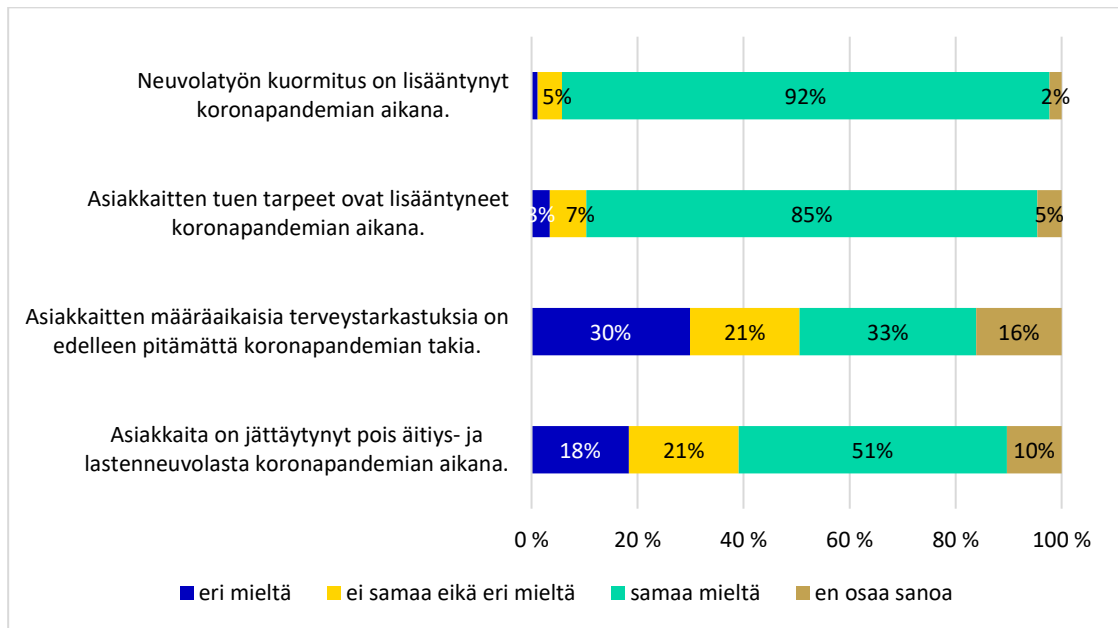
¹⁸⁵ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.; Arviointikäynnillä Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022 saadut tiedot ja Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

¹⁸⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022.

¹⁸⁷ Arviointikäynnillä Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022 saadut tiedot ja Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu 3.11.2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 11 Terveydenhoitajien näkemyksiä koronapandemian vaikutuksista neuvolatoimintaan ja asiakkaiden tuen tarpeisiin, N=87¹⁸⁸

Terveydenhoitajilta kysyttiin arviointia varten toteutetussa kyselyssä näkemyksiä koronapandemian vaikutuksista neuvolatoimintaan sekä asiakkaiden tuen tarpeisiin (Kuvio 11). Terveydenhoitajat olivat yhtä mieltä siitä, että neuvolatyön kuormitus on lisääntynyt koronapandemia aikana. 85 prosenttia vastanneista terveydenhoitajista koki, että myös asiakkaiden tuen tarpeet ovat lisääntyneet koronapandemian aikana. Eniten vastaukset jakautuivat väitteessä ”asiakkaiden määräaikaisia terveystarkastuksia on edelleen pitämättä koronapandemian takia”. Noin kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että asiakkaiden määräaikaisia terveystarkastuksia on edelleen pitämättä. Reilu kolmannes ei osannut sanoa tai ei ollut samaa eikä eri mieltä siitä, onko terveystarkastuksia edelleen pitämättä. Noin puolet vastanneista terveydenhoitajista koki, että asiakkaita on jättäytynyt pois äitiys- ja lastenneuvolasta koronapandemian aikana.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

¹⁸⁹ Terveydenhoitajien kysely joulukuussa 2022.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

Arvioinnissa tehtyjen havaintojen perusteella äitiys- ja lastenneuvolapalveluita tarjotaan lainsäädännön mukaisesti ja neuvolapalvelut vastaavat pääsääntöisesti monenlaisten perheiden tarpeita. Tuen tarpeiden tunnistamisessa keskeistä on pitkäaikainen ja luottamuksellinen suhde asiakasperheeseen. Perheiden erityisen tuen tarpeet tunnistetaan neuvolassa, mutta perheet eivät saa tukea aina riittävän nopeasti. Erityisesti tuen saaminen muista sosiaali- ja terveystarpeista koetaan haastavaksi. Neuvolapalveluita kehitetään perheiden kanssa yhteistyössä, mutta terveydenhoitajille tämä kehittämistyö ei näy riittävästi. Arvioinnissa tunnistettiin kehityskohteita, joilla perheiden tukemista voidaan parantaa.

Perheille tarjotaan lainsäädännön mukaiset neuvolapalvelut

Helsingin kaupungin äitiys- ja lastenneuvoloissa asioidaan vuosittain keskimäärin 340 000 kertaa. Asiakkaita neuvoloilla on vuosittain noin 51 000–53 000. Asiakasmäärissä ja neuvolakäynneissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuosina 2017–2021. Neuvolapalvelut ovat perheille maksuttomia ja vapaaehtoisia. Neuvolasta poisjääneiden määrää seurataan kuukausittain ja neuvolasta poisjääneet onnistutaan pääsääntöisesti tavoittamaan. Kaikille neuvolan asiakkaille laaditaan hoitosuunnitelma, jota päivitetään aina asiakaskontaktin yhteydessä.

Helsingissä perheille tarjotaan neuvolatoiminnasta annetun asetuksen mukaiset määräaikaisten terveystarkastukset. Neuvolakäyntejä tarjotaan raskaana oleville yhteensä 13 ja lapsiperheille 0–6-vuotiaiden ikätarkastuksia 20 käyntikertaa. Neuvolakäynteihin sisältyvät lainsäädännön edellyttämät laajat terveystarkastukset. Helsingin neuvoloiden terveystarkastusten peittävyttä voidaan pitää hyvänä. Raskaana olevista valtaosa käy laajassa terveystarkastuksessa ja lasten osalta peittävyys laajoissa terveystarkastuksissa on pääsääntöisesti ollut yli 90 prosenttia vuosittain. Erityisen tuen tarpeessa oleville perheille tarjotaan tarvittaessa lisäkäyntejä. Synnytyksen jälkeinen neuvolakäynti tehdään ensisynnyttäjille kotikäyntinä heidän niin toivossaan.

Ensimmäistä lasta odottaville perheille järjestetään moniammatillista perhevalmennusta sekä vanhempainryhmätoimintaa. Lisäksi synnytyspelkoisille järjestetään erillistä perhevalmennusta yhteistyössä HUSin kanssa. Terveystarpeita annetaan neuvolakäynneillä asiakkaiden tarpeet huomioiden. Erityisen tuen tarpeessa oleville perheille järjestetään tarvittaessa kotikäyntejä, jotka toteutetaan usein moniammatillisesti. Tavoitteena on tunnistaa tuen tarpeita varhaisessa vaiheessa sekä arvioida vanhempien toimintakykyä erityistilanteissa. Yleisin tukimuoto erityisen tuen tarpeessa oleville perheille on kotipalvelu kolmeksi kuukaudeksi.

Kunnan on terveydenhuoltolain mukaan osoitettava riittävästi resursseja terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä terveydenhuollon palveluihin. Helsingin neuvoloissa toteutuu STM:n ja THL:n suositusten mukainen henkilöstömitoitus, kun tarkastellaan elävänä syntyneiden ja 0–6-vuotiaiden lasten väestömäärää suhteutettuna terveydenhoitajien ja kättilöiden vakansseihin. Mitoituksen toteutuminen edellyttää, että vakanssit ovat kokoaikaisesti täytettynä.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Terveydenhoitajille tehdyssä kyselyssä puolet vastanneista koki, ettei äitiys- ja lastenneuvolapalveluita ole riittävästi tarjolla, mutta palveluita pidettiin kuitenkin keskimäärin toimivina. Henkilöstön määrää pidettiin riittämättömänä ja henkilöstövaihtuvuutta kohtuullisen suurena. Perhekeskuksissa työskentelevien terveydenhoitajien vastaukset olivat hieman negatiivisempia kuin erillisissä neuvolan toimipisteissä työskentelevien terveydenhoitajien.

Neuvolapalvelut vastaavat pääsääntöisesti monenlaisten perheiden tarpeita

Perheiden tarpeet huomioidaan neuvolassa pääsääntöisesti yksilö- ja perhetasolla. Alueellisia ja asiakasryhmäkohtaisia tarpeita otetaan myös huomioon palveluita suunniteltaessa. Neuvolapalvelut pyritään tarjoamaan perheen äidinkielellä ja perheitä ohjataan neuvolasta esimerkiksi leikkipuisto- ja järjestötoimintaan. Terveydenhoitajille tehdyssä kyselyssä valtaosa vastanneista oli sitä mieltä, että neuvolapalvelut vastaavat monenlaisten perheiden tarpeita. Kyselyn tulosten mukaan myös yhden vanhemman perheiden jaksamista tuetaan. Yliopistojen kanssa tehdyn tutkimustyön perusteella kehitettävää on edelleen perheiden moninaisuuden huomioimisessa niin neuvolatyössä kuin neuvolan materiaaleissakin. Koko perheen huomioon ottaminen ja osallistaminen neuvolassa sekä monikulttuurisuuden ja kielen kehityksen tukeminen nostettiin myös kehityskohteiksi.

Hoidon jatkuvuus ei toteudu

Asiakkaiden tuen tarpeita saattaa jäädä tunnistamatta, jos terveydenhoitajan ja asiakkaan välille ei synny luottamuksellista ja jatkuvaa suhdetta. Yli puolet kyselyyn vastanneista terveydenhoitajista oli sitä mieltä, että perheen hoitosuhteen jatkuvuus ei toteudu äitiys- ja lastenneuvolassa. Hoidon jatkuvuuden kehittäminen nousi esille myös neuvolan asiakaspalautteessa. Hoitosuhteen jatkuvuutta on mahdollista turvata muun muassa riittävällä henkilöstöresursoinnilla, henkilöstön pysyvyydellä ja ajanvarauskäytännöillä. Hoitosuhteen jatkuvuuden toteutumista on pyritty kehittämään muun muassa ohjeistuksin ja nimeämällä asiakkaalle oma terveydenhoitaja tai pikkutiimi.

Tuen tarve tunnistetaan neuvolassa, mutta perheet eivät saa tukea riittävän nopeasti

Terveydenhoitajien keskeinen tehtävä on kartoittaa ja tunnistaa asiakasperheen tuen tarpeita neuvolakäynneillä. Pitkäaikainen ja luottamuksellinen suhde asiakasperheeseen mahdollistaa tuen tarpeiden tunnistamisen herkemmin. Tuen tarpeiden tunnistamisen apuna käytetään seulontoja, lomakkeita, puheeksi oton menetelmiä ja asikkaille laadittavaa hoitosuunnitelmaa. Terveydenhoitajien kyselyn tulosten mukaan erityisen tuen tarve havaitaan äitiys- ja lastenneuvolassa varhaisessa vaiheessa, mutta perheet eivät saa tukea riittävän nopeasti. Erityisesti tuen saaminen muista sosiaali- ja terveystalvuluista koetaan haastavaksi. Jos perhe ei saa tarvitsemaansa tukea, kuormittaa se sekä asiakasperheitä että neuvolan työntekijöitä. Muun muassa mielenterveyspalveluille, sosiaaliohjaukselle, perheneuvolan palveluille ja toimintaterapialle on enemmän kysyntää kuin palvelua on tarjolla.

Terveydenhoitajien kyselyn vastausten mukaan keskeisiä keinoja, joilla perheiden tukemista voidaan edistää ovat sujuva pääsy muihin sosiaali- ja terveystalvuluihin, hoidon jatkuvuus, riittävän pitkät vastaanottoajat, henkilöstön riittävä resursointi,

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

työntekijöiden hyvinvointi ja työssä pysyvyys, moniammatillisen yhteistyön kehittäminen ja toimivat neuvolalääkäripalvelut.

Moniammatillisessa yhteistyössä sekä tiedonkulussa on vielä kehitettävää

Perheiden palveluita on koottu Helsingissä perhekeskuksiin, joiden keskeisenä tavoitteena on ollut parantaa eri ammattiryhmien välistä yhteistyötä. Helsingissä on neljä fyysisesti keskitettyä perhekeskusta ja kolme perhekeskusverkostoa. Vaikka perhekeskuksiin on muodostettu useita konsultaatio- ja yhteistyörakenteita, moniammatillinen yhteistyö ja tiedonkulku eri sosiaali- ja terveystalouden välillä ei toimi vielä toivotulla tavalla. Terveystalouden kyselyn tulosten perusteella eri sosiaali- ja terveystalouden välinen yhteistyö koettiin toimivammaksi erillisissä neuvolan toimipisteissä kuin fyysisissä perhekeskusten neuvoloissa. Terveystalouden ja neuvolalääkärien yhteistyössä nähtiin myös kehittämistarpeita.

Fyysisten perhekeskusten toimitilat eivät täysin palvele neuvolatyön tekemistä

Fyysisten perhekeskusten toimitilat eivät täysin palvele neuvolatyön tekemistä. Perhekeskuksissa terveystaloudenhoitajilla ei ole omia työhuoneita, vaan työhuoneet varataan asiakasvastaanottojen mukaan. Työhuoneista on syntynyt pulaa, kun neuvoloihin on saatu lisää vakansseja. Työhuoneiden puute ja huoneista toisiin siirtyminen on koettu neuvolatyön houkuttelevuutta heikentäväksi tekijäksi.

Neuvolapalveluita kehitetään perheitä osallistaen, mutta terveystaloudenhoitajille kehittämistyö ei näy riittävästi

Neuvolan asiakaspalautetta saadaan valtakunnallisesti toteutetuista kyselyistä ja tutkimuksista, perhevalmennusten yhteydessä, perhekeskusten palauteautomaateista sekä kaupungin oman palautejärjestelmän kautta. Palautetta toiminnasta saadaan myös sosiaali- ja potilasasiainmiehille tulleiden yhteydenottojen kautta. Neuvolan asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä palvelun luottamuksellisuuteen, hyvään kohteluun ja yhteistyöhön neuvolan henkilöstön kanssa ja palvelun saamiseen omalla äidinkiellällä. Perheitä on osallistettu Neuvola päiväkodissa -mallin sekä perhevalmennusten kehittämistyöhön. Vaikka asiakaskyselyitä ja kehittämistyötä tehdään, niin arvioinnissa tehdyn kyselyn tulosten perusteella terveystaloudenhoitajat kokivat, ettei neuvolapalveluita kehitetä yhteistyössä perheiden kanssa eikä asiakaspalautteiden tuloksia hyödynnetä riittävästi palveluita suunniteltaessa.

Asiakkaiden tuen tarpeet lisääntyivät koronapandemian aikana

Helsingin neuvolat olivat avoinna koronapandemian ajan vuosina 2020–2022. Neuvolalääkäreitä jouduttiin kuitenkin siirtämään pandemian hallintatehtäviin, jotta terveystalouden kiireellinen sairaanhoidontyö pystyttiin turvaamaan. Henkilöstön ja asiakkaiden sairastumiset ja karanteenit rajoittivat toimintaa ja osa neuvolakäynneistä jouduttiin perumaan tai siirtämään myöhemmäksi. Palveluita priorisoitiin pandemian akuuteimmissa vaiheissa raskaana oleville ja alle 1-vuotiaiden lasten perheille. Syntyneitä hoitovelkaa purettiin perustamalla hoitovelkayksiköt Malmille ja Laaksoon, joista tarjottiin keskitetysti vastaanottoaikoja. Arvioinnissa haastateltujen mukaan Helsingissä on lapsia, joiden määräaikaistarkastuksia on jäänyt toteutumatta aikojen siirtämisen tai perumisen vuoksi. Terveystaloudenhoitajien näkemysten mukaan korona-

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen
vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

pandemia on lisännyt neuvolatyön kuormitusta, ja asiakkaiden tuen tarpeet ovat lisääntyneet. Neuvolapalveluihin saatiin vuonna 2022 lisäresursseja vastaamaan pandemia-ajan aiheuttamiin haasteisiin.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

LÄHTEET**Arviointikäynti, haastattelu ja kysely:**

Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022.

Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun päällikön ja kahden ylihoitajan haastattelu, sosiaali- ja terveystoimialan lapsiperheiden hyvinvointi- ja terveysterveyspalvelu 3.11.2022.

Äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajille suunnattu kysely joulukuussa 2022.

Sähköpostitiedustelut ja kirjalliset vastaukset

Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelun ylihoitajan kommentit muistioluonnokseen 20.3.2023.

Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan tietojohdantamisen ja tilastopalveluiden projekti-päälliköltä sähköpostitse saadut tiedot 1.3.2023 ja 3.3.2023.

Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan Terveysasemat ja sisätautien poliklinikka - palvelun keskityt palvelut -yksikön johtavan ylilääkärin antamat kirjalliset vastaukset 13.2.2023.

Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti Itäkadun perhekeskukseen 18.11.2022, ennakkokysymyksiin saadut kirjalliset vastaukset 11.11.2022, perhe- ja sosiaalipalvelun johtaja.

Muut lähteet:

Hakulinen, T. & Hietanen-Peltola, M. & Jahnukainen, J. & Vaara, S. 2022. Poikkeavat olosuhteet - tutut palvelut: Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon seurantatutkimus 2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL 2022.

Helsingin kaupungin talousarvio 2022 ja taloussuunnitelma 2022–2024.

Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025.

Helsingin tilastolliset vuosikirjat 2017–2022, kaupunginkanslia.

Järvelä, S. 2022. Helsingin kaupunki ja korona. Toimintakertomus pandemiavuosista 2020–2022. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitieto. Muistioita 2022:1. Julkaistu 29.11.2022.

Klemetti, R. & Hakulinen-Viitanen, T. (toim.). 2013. Äitiysneuvolaopas. Suosituksia äitiysneuvolatoimintaan. THL Opas 2929/2013. Helsinki.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021).

Neuvolan omavalvontasuunnitelma 8.3.2018, sosiaali- ja terveystoimiala.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitykset 2019–2021, sosiaali- ja terveystoimiala.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Sosiaali- ja terveystoimialan toimintakertomus 2015.

Sosiaali- ja terveystoimialan toimintasuunnitelma 2022.

STM 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. Helsinki.

STM 2009. Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto. Asetuksen (380/2009) perustelut ja soveltamisohjeet.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011).

Wiss, K., Hakulinen, T., Hietanen-Peltola, M., Jahnuainen, J., Saaristo, V. 2022. Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstövoimavarat 2004–2021. Tutkimuksesta tiiviisti 60/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

LIITTEET**Liite 1 Arvioinnin toteuttamissuunnitelma**

Arviointiaihe
Neuvolapalvelut lapsiperheiden tukena
Arvioinnin valmistelijat: Hanna Kurki ja Kirsi-Marie Kaito
Suunnitelman laatijat: Hanna Kurki ja Kirsi-Marie Kaito
Arvioinnin ohjausryhmä: tarkastuslautakunnan 2. toimikunta
Valmistumisaika (arvio kuukaudesta, jona muistio toimikunnassa): 2/2023
Arviointiaiheen tausta, arvioinnin kohde ja rajaus
<p>Helsingin kaupunkistrategiassa 2021–2025 todetaan, että perheitä tuetaan monialaisesti ja varhaiseen ja laaja-alaiseen tukeen panostetaan. Strategian mukaan Helsingistä tehdään paras kaupunki perustaa perhe: raskauteen ja synnytykseen liittyviä palveluita kehitetään yhteistyössä perheiden kanssa sekä vauvaperheille tarjotaan varhaista matalan kynnyksen tukea esimerkiksi kotipalveluina. Myös helsinkiläisten ja kaupungin erilaisten alueiden erilaiset lähtökohdat ja tarpeet huomioidaan. Lisäksi yhden vanhemman perheiden jaksamista tuetaan. Tavoitteena on ehkäistä ongelmien kasautumista ja lastensuojelun tarvetta. Tavoitteena on myös sujuva hoitoon pääsy perusterveydenhuollossa hyödyntämällä digitalisaatiota, työnjaon kehittämistä, moniammatillista yhteistyötä, palveluseteliä sekä yksityistä palvelutuotantoa.¹⁹⁰</p> <p>Helsingin kaupungin talousarviossa 2022 todetaan, että sosiaali- ja terveystoimialan yksi keskeisiä toiminnan painopisteitä on korona-ajan myötä syntyneen hoito- ja palveluvelan hallittu purkaminen, toiminnan palauttaminen koronaa edeltävälle tasolle sekä uusiin korona-ajasta nouseviin haasteisiin vastaaminen. Sosiaali- ja terveystoimialan on tarkoitus vahvistaa ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea sekä perustason palveluja. Erityistä huomiota kiinnitetään muun muassa perheiden ja vanhemmuuden tukemiseen. Digitaalisia ratkaisuja otetaan käyttöön entistä laajemmin palveluissa ja tietoja hyödynnetään ennaltaehkäisevän toiminnan suuntaamisessa ja palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden parantamisessa. Perhe- sekä terveys- ja hyvinvointikeskusten toimintamallien on tarkoitus toimia koko kaupungin alueella. Toimintamallien välisissä integraatiohankkeissa kehitetään muun muassa moniammatillista tiimityötä sekä ammattilaisten välisiä konsultaatimalleja ja -rakenteita.¹⁹¹</p> <p>Sosiaali- ja terveystoimialan toimintasuunnitelmassa 2022 linjataan, että asiakkaille tarjotaan palveluja heidän palvelutarpeidensa mukaan hyödyntäen moniammatillisuutta. Asiakkuussegmentointi mahdollistaa palvelujen tarjoamisen satunnaisesti palveluja tarvitseville ja paljon palveluja tarvitseville asiakaslähtöisesti tarpeiden mukaan. Lasten peruspalvelujen saatavuutta turvataan muun muassa vahvistamalla neuvolan henkilöstöresursointia koronapandemiasta syntyneen hoitovelan takia. Toimintasuunnitelmassa todetaan lisäksi, että lapsiperheiden vanhempien tarvitsema oikea-aikainen apu ja tuki varmistetaan vahvistamalla lapsiperheiden palvelujen ja aikuisten palvelujen välistä yhteensopivuutta ja moniammatillisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään aikuisuuden tuen tarpeisiin ja niiden tunnistamiseen.¹⁹²</p>

¹⁹⁰ Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025, 16–17.

¹⁹¹ Helsingin kaupungin talousarvio 2022 ja taloussuunnitelma 2022–2024, 292–296.

¹⁹² Sosiaali- ja terveystoimialan toimintasuunnitelma 2022, 16–17 ja 20–21.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Neuvolapalvelut ovat perusterveydenhuollon ehkäisevää ja terveyttä edistävää toimintaa. Neuvolapalveluista säädetään ensisijaisesti terveydenhuoltolaissa (1326/2010). Sen mukaan kunnan on järjestettävä alueensa raskaana olevien naisten, lasta odottavien perheiden sekä alle oppivelvollisuusikäisten lasten ja heidän perheidensä neuvolapalvelut. Palveluun liittyy myös runsaasti muuta lainsäädäntöä.¹⁹³ Neuvolatoiminnan laadusta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella (338/2011). Asetuksen tavoitteena on varmistaa, että lasta odottavien naisten ja perheiden sekä lasten ja heidän perheidensä terveysneuvonta ja terveystarkastukset ovat kunnallisessa terveydenhuollossa suunnitelmallisia, tasoltaan yhtenäisiä ja yksilöiden ja väestön tarpeet huomioon ottavia.¹⁹⁴

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat lakisääteisiä terveyspalveluja raskaana oleville ja alle kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen. Neuvolapalvelut ovat maksuttomia asiakkaille ja osa kunnan perusterveydenhuoltoa. Tutkimusten mukaan äitiys- ja lastenneuvolan yhdistelmätyöllä, jossa sama terveydenhoitaja työskentelee molemmissa neuvoloissa, on todettu hyötyjä hoidon jatkuvuuden ja luottamuksellisuuden perusteella sekä asiakkaalle että työntekijälle. Lastenneuvolassa jatketaan äitiysneuvolassa alkanutta lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin sekä koko perheen ja vanhempien hyvinvoinnin seuranta ja tukemista.¹⁹⁵

Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala tuottaa kuntalaisten neuvolapalvelut pääosin itse, mutta hankkii palveluita myös ostopalveluina sekä palvelusetelillä. Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikön tehtävänä on järjestää ja vastata helsinkiläisten äitiys- ja lastenneuvolapalveluista sekä lapsiperheiden kotipalvelusta. Yksikössä työskentelee noin 320 sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Neuvolatoimintaa on Helsingissä yhteensä 20 toimipisteessä neljällä eri alueella.¹⁹⁶ Vuonna 2020 Helsingissä syntyi 6 650 lasta ja 0–6-vuotiaita oli yhteensä 44 722 lasta.¹⁹⁷ Äitiysneuvolan vastaanotolla käydään raskauden aikana keskimäärin 10 kertaa. Lastenneuvolakäyntejä kertyy lapsen kuuden ensimmäisen ikävuoden aikana yhteensä 20, joista 15 on terveydenhoitajan ja viisi lääkärin vastaanottoja.¹⁹⁸ Neuvolapalvelut ovat vapaaehtoisia, jolloin kaikki neuvolapalveluiden piirissä olevat eivät välttämättä käytä kaupungin tarjoamia palveluita.

Arviointikysymykset ja -kriteerit

Pääkysymys:

Onko lapsiperheitä tuettu neuvolapalveluissa riittävästi?

Osakysymykset:

1. Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluita tarjottu lainsäädännön mukaisesti?

¹⁹³ <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/aitiys-ja-lastenneuvola/neurolatyon-lainsaadanto-ja-suositukset/neurolatyon-lainsaadanto> (luettu 6.4.2022).

¹⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011.

¹⁹⁵ Ohjeistukset neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisille. THL 2021. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko?toc=1112236>

¹⁹⁶ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lapsiperheiden hyvinvointi ja terveys, neuvola ja perhetyö. Luettu 11.5.2022.

¹⁹⁷ Helsingin tilastollinen vuosikirja 2021 https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_12_22_Tilastollinen_vuosikirja_2021.pdf. Luettu 23.5.2022.

¹⁹⁸ <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/neuvola/neurolat/vastaanotot-lastenneuvola> Luettu 30.5.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2. Ovatko äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastanneet monenlaisten perheiden tarpeita?
3. Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa kehitetty menetelmiä tunnistaa erityistä ja/tai laaja-alaista tukea tarvitsevat perheet?
4. Onko äitiys- ja lastenneuvolapalveluita kehitetty yhteistyössä perheiden kanssa?

Lisäksi arvioinnissa selvitetään neuvolapalvelujen asiakaspalautekäytäntöjä sekä mahdollisten palautteiden hyödyntämistä sosiaali- ja terveystoimialalla. Arvioinnissa on tarkoitus tarkastella mahdollisuuksien mukaan myös koronapandemian vaikutuksia neuvolapalvelujen toteutumiseen sekä palvelujen kokonaiskustannustasoon.

Osakysymyksiin vastataan analysoimalla aineistoa. Osakysymysten 1–4 kriteereinä toimivat lainsäädäntö, kaupungin strategian 2021–2025 ja talousarvion 2022 linjaukset sekä sosiaali- ja terveystoimialan tavoitteet ja toimintaohjeet. Lisäksi osakysymyksen kaksi kriteerinä on, että äitiys- ja neuvolapalvelut ovat vastanneet monenlaisten perheiden tarpeita. Tuen riittävyttä tulkitaan arviointiaineiston perusteella.

Arviointi rajataan koskemaan Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikön palveluja.

Arviointiaineisto

Aineistona käytetään aiheeseen liittyviä tilastoja ja raportteja sekä muuta kirjallista aineistoa. Sosiaali- ja terveystoimialan Neuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu -yksikölle on tarkoitus tehdä haastattelu ja neuvoloiden työntekijöille kysely. Lisäksi tarvittaessa tehdään erillisiä tietopyyntöjä ja hyödynnetään mahdollista asiakaspalautetta. Mahdollisesti toteutetaan tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti perhekeskukseen.

Onko aiheesta annettu viimeisen viiden vuoden aikana suosituksia, joiden seuranta on tarpeen?

Vuonna 2021 arvioitiin Helsingin lastensuojelun avohuollon palvelujen riittävyttä. Arvioinnin perusteella tarkastuslautakunta antoi suosituksen, että sosiaali- ja terveystoimialan tulee lisätä lasten ja perheiden varhaisen tuen palveluita, jotta perheet saavat riittävän tuen oikea-aikaisesti.

Vuonna 2019 arvioitiin yhteistyötä ja moniammatillisuutta perhekeskuksissa. Arvioinnin perusteella tarkastuslautakunta antoi suosituksen, että sosiaali- ja terveystoimialan tulee lisätä aikuisten psykiatria- ja päihdepalvelujen ja perhekeskusten välistä yhteistyötä.

Miten tuloksellisuusnäkökulmat otetaan huomioon?

Arvioinnissa pyritään selvittämään neuvolapalveluiden kokonaiskustannustasoa, ostopalvelujen ja palvelusetelien käytön osuutta kustannuksista sekä näiden kehitystä. Palvelun laatua pyritään selvittämään kyselyllä ja mahdollisella asiakaspalauteaineistolla.

Miten kunnan koko toiminnan näkökulma otetaan huomioon, eli oman toiminnan lisäksi mahdollinen osallistuminen kuntien yhteistoimintaan sekä muu omistukseen, sopimukseen ja rahoittamiseen perustuva toiminta?

Arviointi kohdistuu sosiaali- ja terveystoimialalle. Neuvolapalvelut tuotetaan pääsääntöisesti kaupungin omana tuotantona. Lisäksi palveluita hankitaan jonkin verran ostopalveluina yksityisiltä toimijoilta/kolmannelta sektorilta. Käytössä on myös palveluseteli.

ARVIINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen
vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Liite 2 Kyselylomake**Tarkastuslautakunnan kysely äitiys- ja lastenneuvolan työntekijöille****1) Kuinka pitkään olet työskennellyt Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa?**

Alle kolme vuotta

Kolme vuotta tai yli

2) Työskentelen

Vakinaisessa työsuhteessa

Määräaikaisessa työsuhteessa

3) Työskentelen

Perhekeskuksen neuvolassa (esim. Itäkadun perhekeskus)

Neuvolan toimipisteessä (esim. Haaga, Malmi)

Neuvolapalveluiden toimivuus ja riittävyys

4) Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. Anna arviosi asteikolla 1–5, jossa 1 (täysin eri mieltä) - 5 (täysin samaa mieltä) tai en osaa sanoa.

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden ajanvaraus toimii hyvin.

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat toimivia Helsingissä.

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluita on tarjolla riittävästi.

Määräaikaiset terveystarkastukset toteutuvat Helsingissä säännösten mukaisesti.

Neuvolasta poisjääneet onnistutaan tavoittamaan.

5) Henkilöstöresurssit

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa on riittävästi henkilöstöä.

Neuvolassamme on paljon henkilöstövaihtuvuutta.

6) Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. Anna arviosi asteikolla 1–5, jossa 1 (täysin eri mieltä) - 5 (täysin samaa mieltä) tai en osaa sanoa.

Perheen hoitosuhteen jatkuvuus toteutuu äitiys- ja lastenneuvolassa.

Minulla on tarpeeksi aikaa asiakkailleni.

Pystyn antamaan yksilöllistä tukea asiakkailleni.

Neuvolan toimitilat palvelevat neuvolatyön tekemistä.

Terveystarkastajien ja neuvolalääkärin yhteistyö on toimivaa.

Monenlaisten perheiden tuki

Monenlaisilla perheillä tarkoitetaan muun muassa sateenkaariperheitä, monikkoperheitä, adoptioperheitä, uusioperheitä, yhden vanhemman perheitä ja maahanmuuttajaperheitä.

7) Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. Anna arviosi asteikolla 1–5, jossa 1 (täysin eri mieltä) - 5 (täysin samaa mieltä) tai en osaa sanoa.

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastaavat monenlaisten perheiden tarpeita.

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastaavat monenlaisten perheiden toiveita.

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa on kehitetty toimintamalleja monenlaisten perheiden kohtaamiseen ja tukemiseen.

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa tuetaan yhden vanhemman perheiden jaksamista.

Seuraavien ehtojen on täyttyävä, jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

ARVIOINTIMUISTIO 27.3.2023

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2022 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Jos kysymys Kuinka pitkään olet työskennellyt Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa? sisältää minkä tahansa seuraavista

Kolme vuotta tai yli

8) Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. Anna arviosi asteikolla 1–5, jossa 1 (täysin eri mieltä) - 5 (täysin samaa mieltä) tai en osaa sanoa.

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat kehittyneet parempaan suuntaan kolmen viime vuoden aikana.

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastaavat monenlaisten perheiden tarpeita paremmin nyt kuin kolme vuotta sitten.

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut vastaavat monenlaisten perheiden toiveita paremmin nyt kuin kolme vuotta sitten.

Erityinen ja laaja-alainen tuki

9) Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. Anna arviosi asteikolla 1–5, jossa 1 (täysin eri mieltä) - 5 (täysin samaa mieltä) tai en osaa sanoa.

Perheen erityisen tuen tarve havaitaan äitiys- ja lastenneuvolassa varhaisessa vaiheessa.

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa pystytään tarjoamaan erityistä tukea sitä tarvitseville perheille.

Perhe saa tarvitsemansa tuen riittävän nopeasti äitiys- ja lastenneuvolasta.

Perhe saa tarvitsemansa tuen riittävän nopeasti muista sote-palveluista.

Yhteistyö sosiaalipalveluiden kanssa on toimivaa.

Yhteistyö terveystieteiden kanssa on toimivaa.

Eri sote-palveluiden välinen työnjako on selkeä.

Eri sote-palveluiden välinen tiedonkulku on toimivaa.

Lapsiperheiden kotipalvelua on tarjolla riittävästi sitä tarvitseville perheille.

10) Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. Anna arviosi asteikolla 1–5, jossa 1 (täysin eri mieltä) - 5 (täysin samaa mieltä) tai en osaa sanoa.

Perheiden tarpeet huomioidaan neuvolapalveluita suunniteltaessa.

Äitiys- ja neuvolapalveluita kehitetään perheiden kanssa yhteistyössä.

Asiakaspalautteiden tuloksia hyödynnetään neuvolapalveluita suunniteltaessa.

Neuvolapalvelut ja korona

11) Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. Anna arviosi asteikolla 1–5, jossa 1 (täysin eri mieltä) - 5 (täysin samaa mieltä) tai en osaa sanoa.

Asiakkaita on jättäytynyt pois äitiys- ja lastenneuvolasta koronapandemian aikana.

Asiakkaitten määräaikaista terveystarkastuksia on edelleen pitämättä koronapandemian takia.

Asiakkaitten tuen tarpeet ovat lisääntyneet koronapandemian aikana.

Neuvolatyön kuormitus on lisääntynyt koronapandemian aikana.

12) Miten perheiden tukemista voisi kehittää Helsingin äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa?

13) Onko sinulla jotakin muuta kommentoitavaa aiheeseen liittyen?